

जिगु पौ

नानीमैयाँ मानन्धर

जिगु पौ

न्वमिः
बानोसैयां मानन्धर

प्रकाशक पुचः

श्री नन्दसिद्धि गुभाजु (मखं)	-	६००१-
श्रीमती चम्पावती बनियाँ (इतु'वहाँ)	-	६००१-
श्रीमती वसुन्धरा तुलाधर (बालकुमारी, असं)	-	५००१-
श्रीमती हीरादेवी मानन्धर (क्याम्प होटेल)	-	५००१-
सुश्री नानीमैयाँ मानन्धर (क्षेत्रपाटी)	-	७२०१-

बुद्ध सम्बत् : २५२६

नेपाल सम्बत् : ११०६

विक्रम सम्बत् : २०४२

ईस्वी सन् : १९८६

Dhamma.Digital

प्रथम संस्करण : १०००

पृ १

निगू शब्द

करिव किनिदँ न्ह्यो “नेपाल बौद्ध परियत्ति शिक्षा” या निमित्त परियत्ति किच्चार्थीपिन्त ‘बुद्ध-धर्म सम्बन्धी पो च्वय्गु शैली सय्के बीगु’ लक्ष्य कया थुगु चिकिचाघंगु सफू च्वइगु खः । तर प्रकाशकया अभाबं याना थुगु सफू धुलिमछि दँ तन्न अर्थे स्वधना तइ तय् माल ।

अतः थ्व सफुलि बुद्ध-जीवनी व बुद्ध-धर्म सम्बन्धी खँ नाप स्वापु तइ च्वंगु दु । अय्सां थुकिया मौलिकता व भाव अभिव्यक्तिया थःगु हे विशेषता दु ।

किनिदँ न्ह्यो थुइका तयागु खँ, भाव व विचारधारा थउंया भाव व अभिव्यक्तिनाप हिला वनीगु स्वाभाविक खः । अय्सां प्रस्तुत सफूली आवश्यक निगू प्यंगू शब्द हीकेगु सिवाय् मेगु छुं संशोधन जूगु मद्दु । किनिदँ न्ह्योया भाषा, विचार, शैली थुगु सफूली प्रस्तुत जुया च्वंगु दु ।

संयोगया खँ खः, किनिदँ लिपा जूसां ज्ञान-पिपासु, भाषा-प्रेमी धर्म-पासापिनिगु ग्वहाली प्राप्त जू वगुलि थुगुसौ थुगु सफू प्रकाशनय् ह्य् फत । सफू प्रकाशन याय्गुनी न्ह्याबले लय्ताया दीपि श्री नन्दसिद्धि गुभाजु, श्रीमती

चम्पावती बनियाँ, श्रीमती बसुन्धरा तुलाधर व श्रीमती
हीरादेवी मानन्धरया सश्रद्धा कथं 'प्रकाशक पुचः' या रूपय्
शुगु सफू छिकपिनिगु न्ह्योने पिदमा च्वन ।

अतः 'वय्कपिनिगु श्रद्धा न्ह्याबले' अचल जुइमा;
यजागु धर्म-दान कार्यय् न्ह्याबले' न्ह्यब्वाय् फुपिं जुइमा !'
बइगु मनं तुना वय्कपिन्त जिगु दुनुगलं निसे' 'धन्यवाद'
बिया च्वना ।

ईलय् हे सफू सिधय्का ब्यूगुलिं 'रोजन प्रिन्टर्स'
वात धन्यवाद !

Dhamma.Digital

१२/५५६, क्षेत्रपाटी,

[छ-२, २१३, काठमाडौं-३]

काठमाडौं, नेपाल ।

२०४२, माघ १,

प्यः-चाकु सन्हू

—नानीमैयाँ

विषय-सूची

विषय	पृष्ठ
निगू शब्द	
सिद्धार्थया जन्म	१
लुम्बिनी	८
बोधित्व प्राप्ति	१३
महापरिनिर्वाण	२३
बुद्ध व ईश्वरय् अन्तर	३५
बौद्ध-समारोह	३९
श्रील	४३

सिद्धार्थया जन्म

नीलम निवास,
ये,

४ फाल्गुण, २०३०

योह्य किजा शुशिल,

छंगु पौ ध्यन । पौ पुइका स्वया । छंगु हस्त-लेख
(Hand-writing) कन कन वांलाना वःगुलिं लय्ता वल ।
अक कुत याना यंकि । थ्व स्वयानं वांलाइ तिनि । अय्सानं छं
याःगु थ्व कुतःयात धन्यवाद मव्युसे च्वने मफु । धन्यवाद !

थ्व पत्रय् छंगु जिज्ञासा छप्वाय् नं स्वथना हःगु
खना जिगु लय्ता कन बढे जुल । तर छंके थ्व न्ह्यसः न्यनेगु
गथे विचाः वल ! जि अजुगति चाः । ह्लापा बुद्धया जीवनी
सम्बन्धी छुं खँ न्ह्यथन धाय् व छंगु ह्लाय्पने कपाय् स्वथने
माःथे च्वं । छंगु न्ह्यपुई करेन्टं ज्वनिगु । मेमेगु खं तोपुया
छ्वइगु । छगू मखु छगू तोह तया उर्सिहि दना वनीगु । आः
छं हे थथे न्ह्यसः न्यना हःबले जितः काचाक पत्या जुइ थाकुइगु
ला स्वाभाविक हे जुल । उर्कि छन्त लिसः बी न्ह्यो छंगु न्ह्यसः

छको उल्लेख याय्गु उपयुक्त थें ताल । थथे याय्वले छखें छं
न्यंगु न्ह्यसः लोमसां लुमंकेगु थें जू वनी मेखें न्ह्यसः न्ह्योने तथा
लिसः वीवले लिसः क्वातुइ, थासय् लाइ ।

छं न्यना हल- 'बैशाख पुन्हीयात छाया् "स्वांया-
पुन्ही" धाःगु ? थ्व दिं स्वंगू संयोग चूलागु षवित्र दिं हँ । व
स्वंगू संयोग छु छु ? अले छाया् षवित्र दिं धाःगु ?'

अँ न्ह्यसः ला छं खहे खन जुइ । तर न्ह्यसः न्यने
गुलि अःपु उलि लिसः वी अःपु मजु । उकिसनं छ ला फ्न
अषाय्सकं कट्टरह्य, बुद्ध-धर्म विरोधिह्य । छन्त थुइका बीत
जितः छगू समस्या थें जुया च्वन । जिं स्पू, छ धालखँय् व्वां
मवनिह्य । बीचाः क्वातुका ठीक जूसा तिनी थःगु याइह्य ।
तर थःजापिन्त थुइका वीगुली जि सफल जुइ फःसा तःधंगु
फाइदा दु-- 'व छु धाःसा छिमिसं छको थुइका काय् धुंकुगु
ज्ञान याकनं लोमंका छ्वइ मखु अर्थात् उकियात संचय याना
तइ' ।

शुशील, बैशाख पुन्हीया स्वंगू संयोग ला छं अःपुक
न्यन । छं स्यूला ? उगु त्रि-संयोगया दुने शान्ति नायक भग-
वान बुद्धया जीवनी सुला च्वंगु दु । जिं स्वय् जा, छं बुद्ध-
जीवनी स्यूगु खइ मखुनी । हाकनं उक्त स्वंगू घटना थुइका
बीत थ्व चिकिचा हाःकगु पत्रय् सम्भव प्रायः मजु । उकिं थ्व
पत्रय् त्रि-संयोग मध्ये ह्यापांगु छगूया नि खँ च्वय्गु निश्चय
याना । मज्यूला ? काःसा, ध्यान ब्यू । जिं फुर्थे छन्त थुइका
बी ।

थःनिं २५०० दै मयाकं न्हो कपिलवस्तु धयागु
 छगू गणतन्त्र राज्य दु; गुगु आः कीगु नेपाःया भौगोलिक दृष्टि
 पश्चिम तराइल्य लाः । कपिलवस्तु धनधान्यं पूर्णगु, प्राकृतिक
 सौन्दर्यं जाःगु अत्यन्त रमणीय दे जुया च्वन । थनया जुजु खः,
 शाक्य-गणपति शुद्धोदन । शुद्धोदन कुशल राजनीतिज्ञ, न्यायी
 व दुनियाँया हित चिन्तकह्य जूगुलि प्रजागण सकलें लय्ता ।
 जुजु शुद्धोदनया निह्य रानीपि दु - माया देवी व प्रजापति
 गौतमी । निम्हं रानीपि शीलवती, सदाचारी, कर्तव्यपरायण
 व स्वामी भक्तपि खः । थथे सुलक्षणं युक्तगु राज्ये शुशीलपि
 रानी सहित शाक्यपतिया कुशल नेतृत्व्य संचालन जुया च्वंगु
 राज्य खना सु जनतां जक सन्तोषया सास मल्लाइ ?

जुजु शुद्धोदनयात सकलें दया नं छह्य मदया च्वन ।
 सकतां गाना छतां मगाना च्वन । फुकं पूर्ण जुया छता अपूर्ण
 जुया च्वन - व खः राजपुत्रया इच्छा, आकांक्षा । तर पवित्र
 नारी मायादेवीया कोख्य चान्चुनह्य मचां वास याः मबइगु
 जुया जुजु शुद्धोदनयात याकनं पुत्र लाभ मजूगु जुइमाः । छाया-
 धाःसा गबले मायादेवीया गर्भं दत्त अबले निसें वं अविच्छिन्न
 ब्रह्मचर्य पालन याय् फत्त । धापु दु- 'दे छगुलि शुभ लक्षणया
 चिं खने दत्त । दुखित व पीडित प्रायः खने मदया वन । जूजु-
 यात ह्लियाह्लिथं सुसमाचार प्राप्त जुल गुकि जुजुया हर्षया मात्रा
 बढे जुल ।' कन पुरोहित, ब्राह्मणपिसं मायादेवीया गर्भं प्रवेश
 लक्षण स्वया जुजुया समक्ष थुकथं भविष्यवाणी यात- "गर्भं प्रवेश
 जूह्य अवश्य अद्वितीयह्य बालक खः । थन बालक गृहस्थाश्रमय्

च्वंसा चक्रवर्ती राजा जुइ । गृह-बन्धन तोःता प्यहां वन
 षाःसा सांसारिक दुःखं मुक्त याय् फूगु ज्ञानया अन्वेषक जुइ ।”
 बुढेसकाले जन्म जू वइह्य वालकया थजागु अभूतपूर्व भविष्यवाणी
 न्यना राजा शुद्धोदनया हर्षया थाःगा मन्त । वं ब्राह्मण पुरोहित
 पित्त सन्तोष जुइक शिरपा बिया लित छ्वत । थुखे मायादेवी-
 यात माकवो परिचारिकापि तया गर्भवती नारीयामन प्रपफुल
 जुइगु कथं धाःधाःगु पुरे याका सेवा सुश्रुषाया व्यवस्था याकल ।

समय बिते जुजुं वन । मायादेवीया गर्भं धारण
 जूगु फ़िला पू वनीगु समय थ्यंक वल । थःछेँ छको वनेगु मती
 तल । जुजुयाके प्रार्थना यात । शुद्धोदन महाराजं ‘गर्भवती स्त्रीया
 इच्छापूर्णं याय् माः’ धइगु मनं खंका कपिलवस्तुनिसें देवदहंतकया
 लें सुचुके बिल । माः माः थाय् माः माःगु सुरक्षाया व्यवस्था
 सिधय्का, रथ, सैन्य, पालकी व परिचारिकापि तयार याका
 योह्य रानी मायादेवीयात थछेँ वनेगु वचं बिल । आज्ञाकारी
 रानी थः स्वामी जुजु शुद्धोदनया वचन सहर्ष स्वीकार याना
 थःछेँ स्वया वल । लँय् ‘लुम्बिनी’ धइगु छगू उद्यान दु, गुगु
 कपिलवस्तु व देवदहँया वीचय् लाः । लुम्बिनी वन छगुलि
 वाउँसे च्वं । सिमा स्वांमां जाः ।.सिसाबुसा उखेथुखे सया च्वंगु
 खने दु । विविध प्रकारया वन जन्तुत नं अन मदु धका धाय्
 फइ मखु । विशेषयाना विभिन्न जातियापि ऋङ्गतय्गु सुमधुर
 झलं वन छगुलि गुञ्जय् जू । वाउँसे च्वंगु सिमा हः व रंगि-
 विरङ्गी ह्वइच्वंगु स्वांनं मिखायात साला काःसा मधुर कण्ठ
 शब्द पिकया अविरल गति हाःला च्वंगु में ह्नाय्पयात साः ।

ह्याउँक, ह्यासुक सिमा कचा हे कोछुइक ज्वा ज्वा सया च्वंगु पाके जूगु सिसाबुसां अथेँ अथेँ हे ई चुकुचुकु वं । सिरि सिरि वःगु फस्य् फिरिफिरि सना च्वंगु सिमा हःलं लँजुवातय्त 'थनवा !' थका स्वागत याना च्वंथेँ च्वं । थःजागु प्राकृतिक सौन्दर्यं बिलिबिलि जाःगु बगँचा स्वय्त सु लँजुवाभात मन लालायिन्न मजुइ ?

थःछेँ स्वया वया च्वंहा रानीं लुम्बिनी बनया प्राकृतिक भव्यता व सुन्दरता खंबले थःछेँ लोमथेँ जुल । उद्याने छको निं विश्राम याय्गु इच्या यात । देवीया इच्छा कथं पालकी लुम्बिनी उद्यान दुने दुतीत । लुम्बिनी उद्यानया रमणीयताय् देवीया हृदय आनन्दं विभोर जुल । थासं थासे विश्राम कार्का अनया दृश्यावलोकनय् मग्न मस्त जुल ।

सन्ध्या ई जुल । लां दने धुं कुगुलिं ला मस्यु व दिने रानीं नं साव न्यल । व चाः उद्याने दुने हे कटे याय्गु बिचाः कथं आवश्यक ब्यवस्था याके बिल । व रात्रि धाःसा नायाः देवीया गर्भं धारण जूगु ठीक फिला पूर्णगु रात्रि जूगुलिं रानीं प्रसव वेदना अनुभव यात । दना पिला सिमाया कच्चा आधार काल ।

बैशाख पुह्नीया पवित्र दिं, सुथसिया ई, शितल पवन, कोकिल कण्ठया मधुर ध्वनी, सूर्योया लुमुगु जःया आभासया नाप नापं लुम्बिनी उद्यान हे प्रज्वलित जूइक राजा शुद्धोः दनया आशाया केन्द्रविन्दु, सर्व लक्षणं संयुक्तह्य अद्वितीयह्य

शाक्य राजकुमारयात जन्म विल । शान्तिया छफो स्वां ह्वय्-
कल । धापु दु - 'व क्षणय् ह्वइ च्वंगु स्वां वागात । ऀङ्गत हर्षं'
विभोर जुया थः थः स्वर शब्द पिकया न्यासि न्यासि चाया
इपांथिपां मदय्क व्वया जुल । पवनं दुन्दुभि थाना थ्व भिन्नु
सः राष्ट्र छगुलि न्यंकल ।'

थुकथं बैशाख पुत्तीया शुभ घडी पवित्र नारीया
कोखं सर्वं अर्थं शिद्ध याय्गु क्षमता दुह्य बालकया अवतरण हे
पृथ्वी छफो अद्वितीय व उज्वलगु स्वांसम जूगुलि बैशाख पुत्ती-
या मेगु नां "स्वांया-पुत्ती" जूवन । ओजस्वी राजकुमार खना
कपिलवस्तु व देवदहँया राजा प्रजा जक खुशी जूगु मखु अपितु
मुक पशु पंछि सहित निर्जीव प्रकृति समेत स्वां वा गाय्का
हर्षया व्वति काःगुलि नं थ्व दिया नां "स्वांया-पुत्ती" जूवंगु
जुइफू । मेगु शब्दं धाःसा सिद्धार्थं व 'स्वांया-पुत्ती'या घनिष्ठ
सम्बन्ध दु । सिद्धार्थया जन्मं लिपा 'स्वांया-पुत्ती'या जन्म
जूगु जुइ । अर्थात् सिद्धार्थया जन्मं 'स्वांया-पुत्ती'या जन्म
जुल । उर्किं सिद्धार्थं जन्म जूगु गोदँ दत 'स्वांया-पुत्ती' नं
वोदँ हे दत जुइ माः । 'स्वांया-पुत्ती'या दुने सिद्धार्थया बुसँ
निसँया जीवनी दु । इतिहासया घटना दु । अरु अबले निसँ
थउँतकया बौद्ध गतिविधि दु । उर्किं थ्व दिया महत्व व पवि-
त्रता कं कं बढे जुया च्वंगु दु ।

'बैशाख पुत्ती' अथवा 'स्वांया-पुत्ती'या स्वंगू 'योग
चूलागु मध्ये छगू योगया खँ निं अर्थात् 'सिद्धार्थया जन्म' खँ

(७)

कनागु छं शायद थुल जुइ । ल्युल्यु उगु दिया पत्रितता कयना
'स्वांया-पुत्ती' या महत्वय् छुं शब्द उल्लेख याना हया । थुकिं
नं छन्त थुइका काय्गुली सहायक सिद्ध जुइ धइगु मनं तुना ।

पौ थन हे क्वचाय्के तेना । मेगु लिपा च्वयावं
च्वने ।

छं तता,
नीलम

लुम्बिनी

नीलम निवास,
ये,

१० फाल्गुण, २०३०

योह्य किजा शुशील,

छन्त पौ च्वयागु तःन्हु मदुनि । हानं थ्व पौ च्वया
च्वना । उगु पत्रय् बैशाख-पुल्लिया स्वंगू संयोग मध्ये ह्यापांगु
अर्थात् राजकुमार सिद्धार्थया जन्म गन, गुक्थं जुल धइगु खँ
उल्लेख याना हया । नापं 'लुम्बिनी' गुगु सिद्धार्थया पवित्र
जन्मस्थल खः, उकिया अबलेया भव्यताया विषये नं छुं स्रब्द
न्ह्यथना हयागु दु ।

थउँ 'लुम्बिनी' विषययात कया थ्व पौ च्वया
च्वना । छ्याय् धाःसा सिद्धार्थया जन्मं लुम्बिनी पवित्र जुल ।
लुम्बिनी बौद्धतय् तीर्थस्थल मध्ये छगू जू वल । कीगु नेपाः
राज्यया दुने थ्व हे छगू मात्र बौद्ध तीर्थ लाः व । तर भारत
भूमी च्वंगु स्वंगू बौद्ध तीर्थस्थलया न्ह्योने लुम्बिनी थने यंकेबले
सिद्धार्थया पवित्र जन्मस्थल धका नाःले हे मञ्जालापु । छ्याय्-

धाःसा न कीसं थु किया ह्यापायागु भव्यता व प्राकृतिक सुन्दरता जोगेयाना तय फत; न आःयात ल्वयूक आधुनिक कथं दयूका प्यह्यसित क्यने फत । सुं विदेशीतयूत वा गनं विदेशयू बना नेपाःमितयू नेपाःया परिचय वी माःसा लुम्बिनी न्हिम-
 षंसे मगाः । लुम्बिनीया नां काकां न्हायू थपायू पुइकइ । तर धात्यू लुम्बिनीया गति स्वःवन धाःसा हाया च्वंगु सिमा हःया द्रं व साः मे जइगु चौर सिवायू मेगु क्यने वहगु हे छु दु ? थचं अन्तर्राष्ट्रीये लुम्बिनीया नां प्रचार जुइ धुकल । अन्तर्राष्ट्रं थु किया विकासयू नारा लगे याना च्वन । तर नेपामित धाःसा न्हायूपने कपायू स्वथना न्ह्यलं व्वाना च्वन तिनी ।

सन् १९६७ अप्रिल महिनायू तात्कालीन राष्ट्रसंघ-
 या महामचिव स्व. ऊ थान्तजु सिद्धार्थया जन्मस्थल दर्शनार्थं लुम्बिनी का.गु खँ छं लुमंती जुइ । वयूक नं थुगु पवित्र स्थल-
 या दयनीय दशा खना नुगः मछिकल हँ । वयूकलं सिद्धार्थया पवित्र जन्मस्थल लुम्बिनीयात हाकनं छको हराभरा यायूगु उद्देश्यं अन्तर्राष्ट्रीय तीर्थस्थल दयूकेगु प्रस्ताव संयुक्त संघयू तथा दिल गुकेयात फुक धइथं सदस्य राष्ट्रं सहर्षं स्वीकार यात ।

“जापानया तांगे इन्स्टिच्युत अफ आर्किटेक्टसं लुम्बिनीया निमित्त गुरु योजना तयार यात । थुगु योजना कथं भैरवा विमान स्थलनिसें लुम्बिनीतक २१ किलोमिटरया पक्कि लँया निर्माण तीर्थयात्री व पर्यटकतयू सुविधाया लागि

छगू तीर्थग्रामया स्थापना, मठ, मन्दिर, गुम्बा, आदिया निर्मा-
णया नापं ट्युव्वेल, आवास तथा संरक्षण कर्मचारीतय्गु व्यव-
स्था जुइ । वाउँसे च्वंगु सुन्दर चउर, सिमा व वगैचाया नं
व्यवस्था जुइ ।

थुकिं विभिन्न राष्ट्रं वइपिं यात्रीतय्त बुद्धकालीन
विषयवस्तु नाप परिचित याकेगुली तःधंगु योगदान बी । अऊ
बौद्ध मार्गी तय्त थन अध्ययन, चिन्तन, मनन याना आध्या-
त्मिक ज्ञान प्राप्त याय्गुली नं सहायक सिद्ध जुइ । नापं अनेक
राष्ट्रं थःथगु कला व शिल्प कयना दय्किगु मन्दिरं गुलि तीर्थ-
यात्रीया मनाकर्षण जुइ ! लुम्बिनी उत्खननय् प्राप्त जूगु प्राचीन
मूर्ति, मुद्रा, तिसा, वस व थलबलं जाःगु संग्रालयया स्थापनां
सिद्धार्थं नाप याउँक परिचित जुइ फइ धइगु अनुमान याय्
थाय् दु ।

Dhamma.Digital

लुम्बिनी विकासया लागि ५६,६०,००० डलर
(U.S. \$) खर्च लगे जुइ धइगु अनुमान यात । थुगु खर्च संक-
लनया लागि राष्ट्रसंघया छगू बैठकय् १३ गू राष्ट्रया प्रति-
निधितसें विश्वया समस्त बौद्ध मार्गीतय्त लुम्बिनी विकासया
निमित्त उदारता पूर्वक योगदान बीगु आह्वान यात । व राष्ट्रत
खः— नेपाल, अफगानिस्थान, बर्मा, काम्बोडिया, श्रीलंका,
भारत, इण्डोनेशिया, लाओस, मलेसिया, पाकिस्तान, सिंगापुर
व थाइलाण्ड ।”*

* स्वतन्त्र विश्व, वर्ष ६, संख्या २ नं उद्धृत ।

खय्त ला लुम्बिनी विकासका निम्ति गनं भति
 भति चन्दा संकलन जुइ धुंकल, गनं जुया च्वन तिनी । नेपालं
 नं थुकी पला मछ्युगुला मखु । तर मेगु राष्ट्रं क्पिला तःथाय्
 छपला ल्लोनेत हे साइत सोया च्वंगुलि लुम्बिनीया खा गबले
 चकनिगु धइथें च्वं । ऊ थान्तजुं लुम्बिनी विकासया प्रस्ताव
 तथा दीगु (१९६७-१९७४) ल्लय्दें दय् धुंकल । शाय्द नेपालं
 ल्लय्पलाः छ्युगु खइ मखुनी । हाकनं गबले तक लुम्बिनी
 विकासया ज्याय् नेपाली व नेपाल सरकार न्ह्यज्याइ मखु;
 'हःसय्' धका सालि मखु अबले तक 'हाइसे' धका साला यंकिपि
 दइ मखु । कारण लुम्बिनी कीथाय् लाः; लुम्बिनी कीगु खः ।
 लुम्बिनीया विकास, कीगु देशया विकास, राष्ट्रया विकास,
 पर्यटनया विकास खः, अले विदेशी मुद्राया आर्जनं आर्थिक
 विकासया श्रोत नं खः ।

तर मस्यु, लुम्बिनी विकासय् नेपाः गबले न्ह्यलं
 चाइ, नेपालीत गबले दनि, नेपाल सरकारं दुनेनिसें गबले दिल-
 चस्पि बी ! विदेशं घ्वाक्वो न्ह्याना, ब्युक्को फुका सुम्क च्वनिगु
 खः अथवा संकलन जुक्को चन्दा समाप्त जुइ धुंका तिनि खास
 निर्णय ऋइगु खः; व नं मस्यु ।

लुम्बिनीया थुगु गुरू योजना कथं निर्माण जुइगु
 भावि लुम्बिनी वनया चित्रण परिकल्पना याय्बले- "धात्थें
 सिद्धार्थं जन्म काःबलेयागु उद्यानयात बुकिगु लाकि छु ?
 'अन्तराष्ट्रीय तीर्थस्थल' धइगु नामकरणं गुगुं राष्ट्रं मद्गु
 दर्शनीय स्थल व तीर्थस्थल ल्लापां नेपालय् बने जुया सुन्दरताय्

ब भव्यताय् थु किं विश्व रेकर्ड कायम याः वनिगु ला मखुला ?
 शताब्दि निसैं हाः नाः मदय्क अलपत्र जुया च्वंगु लुम्बिनी आः
 विश्वं थः नाः बले भाग्यदयो चिठ्ठा लात मखा धाय् मालि ?”
 तर कल्पना जक याना यथा र्थायात तंकेगुला, अथवा श्रम ब
 शिप लगेयाना लुम्बिनीयात भिकेगु ? थउँ प्रत्येक नेपालीं शोचय्
 याय् माःगु अवस्था जुइ धुं कल ।

लुम्बिनी छंगु खः, वइगु खः, जिगु खः की फुक
 सियागु खः । कीगु साका सम्पत्ति खः । लुम्बिनी विकासया
 लागि छ दं, जि दने, फुकेसितं थने । छगू करोड नेपालीया
 श्रम व शिपं लुम्बिनी दय्के भिके । अले क क भाःगु खा
 विश्वयात कने, क्यने । थुकी छंगु छु विचार दु ?

थउँ समयं मविल । पौ थन हे ववचाय्के । लिसः
 या प्रतिकषाय् च्वंच्वनाह्य—

छं तता,
 नीलम

[श्व लेख झिदै ति न्हो 'आनन्द भूमि' पत्रिकाय् प्रकाशित जुइ
 धुं कुगु दु ।]

बोधित्व प्राप्ति

नीलम निवास,,

वे,

१२ चैत्र, २०३०

योहा किजा शुशील,

छंगु पौ छाय् मवल थें धका दिं ल्याख्याना च्वनागु
 प्यन्हु न्यान्हु दत । थउं छकोलं निपौ पौ प्राप्त जुल । निगूं पौ
 खोलय् याना पुइका स्वया । छगूली 'लुम्बिनी' शिर्षकया लिस
 च्वया— "लुम्बिनी सिद्धार्थया पवित्र जन्मस्थल खः । थु किय्या
 विकासय् नेपाली जनता व सरकारया तःधंगु जिम्मेवार दु ।
 लुम्बिनीया द्रुततर विकासया लागि की सकलें छपाय् छधि
 जुया अर्थ, श्रम, शिप, फुफुपिसं फुफुगु सहयोग विया विश्व-
 यात नेपाःया कला, कृति, कौशल क्यनेगु तःधंगु मौका वया
 च्वंगु दु धइगु मनं खना की सकलें न्ह्यज्याय् माः" धइगु
 छंगू उपयुक्त सूझावय् यक्वो धन्यवाद दु । नापं थु किय्या सफल-
 ताय् छंगु 'शुभेच्छा' यात स्वागत दु ।

मेगु पत्रय् 'सिद्धार्थया जन्म व स्वांया-पुन्हीया

महत्ताया खँ न्यना मन सिचुसे च्वन' धाःगुलि जिगु परिश्रमया सफलता भापिया । छं न्यना हःथे' बैशाख पुन्हीया निगूगु संयोग अर्थात् सिद्धार्थ'या "बोधित्व प्राप्ति" तकया खँ संक्षिप्त जीवनी कथं बबय् च्वया हइ च्वना । थुकि छन्त सिद्धार्थ' ह्यसिकेगुली अरु अप्व तिव वी धइगु विश्वास दु ।

शाक्य कुलया उत्तराधिकारी राजकुमाया खा स्वयंगु आय्बुया च्वंहा जुजुयात 'तेजस्वीहा पुत्र लाभ जुल' धइगु शुभ समाचारं शुद्धोदनया हर्षया थाःगाः मन्त । शैन्य, सल, किसि, रथ व वाद्यवादन नापं लावा लस्कर मुंका माया-देवी सहित राजकुमारयात कपिलवस्तुई दुतिकल । न्यान्हु लिपा जोतिष ब्राह्मणतयसं कुमारया लक्षण स्वया 'सर्व'अर्थ सिद्ध याय् फइगु क्षमता दुहा' जुया निर्मित "सर्वार्थ'सिद्ध" धका नाम करण यात । 'सिद्धार्थ' थु किया छोटकरी रूप खः ।

सिद्धार्थ'या जन्मं न्ह्यन्हु लिपा मायादेवीया स्वर्गा-रोहण जुल । उकि शुद्धोदनया कान्छि महारानी प्रजापति गौतमीं सिद्धार्थ'यात थःगु मुले कया राजकुमारया पालन पोषणया अभिभारा थःपिसं काल ।

व्यवहार कुशल, ममतायी नारी प्रजापति गौतमीया लालन पालनय् सिद्धार्थ' ब्वलन । तर राजकुमारया स्वभाव भाबुक, विचार गम्भीर, हृदय उदार, एकान्त प्रिय व्यवहार खना जुजु शुद्धोदन इतिमिति कन । राज सुख लिप्साय् पुत्रया मन तःमकयंगु खना जुजु शुद्धोदन अतय् चाल । 'याकनं इहीपा

अवश्य राजकुमार गृह बन्धने तः क्यनि' धइगु
 प्राणं खुदँ दय्व नारी लक्षणं युक्तह्य सुन्दरी कन्या
 ए नाप विवाह याना विल ।

स्वंगू ऋतु- चिकुला, ताला, नचिकु नतानो अनु-
 ऋगु स्वंगू प्रासाद दयका राजकुमारया मन आकर्षण जुइगु
 कथं प्याखंमोतयगु व्यवस्था याना विल । वयागु जीवने गुकथं
 नं नैराश्यताया कलक, विभत्सताया दृश्य व वेचैनीया प्रतिविम्ब
 तक नं मक्यनेगु शुद्धोदनया प्रयास खः । गन तक सम्भव दु,
 वयात साःगु नका; वांलागु क्यना; भिगु पुंका ऐश, आराम,
 सुविधा विया राज्य सुख ऐश्वर्य तःतः मतः क्यंकेगु; गृह-बन्धनं
 चीगु; राज्य लःह्लायगु योजना खः । तर थुकी सिद्धार्थया
 ह्य तःक्यंसा मन तः मक्यं । मेपिनिगु दृष्टि व सिद्धार्थया दृष्टि
 पाः । मेपिसं थुगु सवा व वं थुइकुगु सवा मिले मजु । मभिगु
 पुना च्वंपिनि दथुइ व याकचिया भिगु पुने मयो । मेपि जोतय्
 जूगु स्वया थःछह्य याउँक च्वनेगु वं सुख मताः । राजदरवा-
 रया परिधि दुनेया परिस्थिति जक स्वयां वयात लुमदँ । साः-
 भि जक नय् दसां वया प्वा फुमदं । मू वंगु तिसा वसतं नं
 वयागु ह्य चि मफु । बांलाह्य मिसां नं वयात थःपाखे जक स्वका
 तय् मफु ।

नगरं दुने पिने गुलि पाः ! स्वाभाविकता गन दु !
 स्वस्थता गुथाय् लाः ! सत्यता गन्थाय् सुला च्वन ! वास्तवय्
 यथार्थता छु खः ! ध्व खं सौकेत वयागु मने न्हाबलें धौ-बजि
 वाः ।

छन्दु सिद्धार्थं नगरं पिने चाह्यु वन
 अनेक दृश्यत खन । बांलाःगु जक स्वया
 बामलाःगु खंवले थारा म्हुल । वाउंगु हः, ह्वइ च्वंगु स्वां स्व
 च्वह्यसियां सुखुगु हः ऊवागु स्वां स्वय्माःबले वयात गथेखेसे
 भिन । लिंगिलिगि च्वंगु स्वांमाः सिमां गंगु हः कुतुवःगु खना
 वयागु ह्य चिचि-मचि धाल । छ्योनं पुलि भाग्याइ थें च्वंक
 धुसिलुह्य, थर थर खाह्य, ला ह्य ह्य कुंह्य, वा हाय् धुं कुह्य,
 धेधे चुह्य, तुतांया बलं मफु मफु पला ल्ह्यया च्वंह्य बुढा वं खन ।
 बयागु ह्य पिइल । वं थुइकल— “मनु सदां ल्याय्ह्य जुया
 मच्चं” । वं मनुया मेगु अवस्था खन— ‘ला हि गंह्य, ल्वय् नं
 ल्यूह्य, असह्य वेदनां छटपटे जूह्य, शिथिलह्य रोगि’ । वं
 सीकल— “जीवन ल्वय्या छें खः” । हाकनं मेगु दृश्य वयागु
 न्होने दं वल— ‘मृत्यु’; गुम्हेसिया वियोगय् ह्वाय् ह्वाय् स्वःगु
 सलं वयागु न्हाय्पं तिंति स्वात । व छको मुहाल । संसारया
 थ्व असारता, अनित्यता, क्षणभङ्गुरता खना व दिक्क चाल ।
 थुकिं मुक्त जुइगु उपाय लुइकेगु वं मनं मनं निश्चय यात ।
 अबले पुत्र जन्मया सन्देश वयागु न्हाय्पने थ्यन । वयागु उज्वल
 भविष्यया निश्चित अभियानय् पुत्र-वात्सल्य प्रेमं ‘सुघोयात
 राहुं ज्वं थें ज्वन’ । उकिं वयागु म्हुतुं ‘राहु’ शब्द प्यहाँ वल ।
 मचाया नां “राहुल” तल ।

लाःसा छंगु मने खँ वाले धुंकल जुइ— ‘सिद्धार्थं
 मचाया अबु जुल । नकतिनि बुह्य काय्या माया चफुइ
 फइ मखुत । वयात काय् कलाया स्नेह ममताया बल्लागु खिपतं

चिना राजदरवारे तः क्यंका तइ जुल' ।

खः, सिद्धार्थ छह्य मन्, छह्य राजकुमार, छह्य अबुया काय्, छह्य मिसाया भात, छह्य मचाया बौ, कपिलवस्तु राज्यया उत्तराधिकारी । वयात अबुया माया वं; कलाया प्रेम दु; मचाया स्नेह दु; राज्यया ममता दु; छायाःसा सिद्धार्थ छह्य मन् । वं थ्व फुक घय् पुना कय्पुना च्वंसा वं भानन्द काय् फु । वयागु स्वार्थ सिद्ध जू । थुकी व कतिला । तर सिद्धार्थ अजाह्य मखु । प्राणीया दुःखय् वं आनन्द मताः । मेपिन्त चाका वयात कतिलाके मयो । वयागु नुगः चकं । बिचाः तव्याः । भावना उदार । वं दुःख सी माःसां प्राणीं सुख सीगु खःसा वं व दुःख भामप्यु । 'बहुजन सुख' हे वयागु धात्थे सुख प्राप्तिया लक्ष खः । वयागु लक्ष्य कथं 'बहुजन हित' याय्गु क्षमता मं वयाके दु ।

सिद्धार्थया असाधारण बुद्धि, अपरिमेय करुणा, अतुलनीय लिज्ञां, निस्वार्थ भावना, उदार चित्त, मानवताया प्रेमं वयात राजदरवारया सीमानां जक घेरे याना तय् मफुत; राज्य सुख ऐश्वर्यं साला तय् मफुत; अबुया मायां चिना तय् मफुत, काय् कलाया प्रेमं कुना तय् मफुत । कारण वयागु बिचाः खः—“जि बःगु स्वार्थ तोःता विश्वया स्वार्थ पूति जुइगु खःसा, जि छम्हेसियां दुःख सिया बहुसम्भकं सुख सीगु खःसाः, जिगु कठोर प्रयत्नया सफलतां बहुजन लाभान्वित जुइगु खःसा, स्थायी शान्ति प्राप्त जुइगु खःसा, जिगु थ्व क्षणिक स्वार्थ छाया मतोते ? स्त्री पुत्रया प्रेम बन्धन छाया चमफुइ ? लाभ सत्कार,

मान प्रतिष्ठा नं हाकुतिना छ्वय् । विश्व कल्याणया लागि जि
थःगु लक्ष्य ज्वना न्हाः वँ हे वने' ।

सिद्धार्थाया थ्व अन्तर संघर्ष थःला क्वःला जुया
च्वन । गबलें परिवारया माया ममतां स्वत्ताक चिल । गबलें
मानवताया प्रेमं मफु मफु व गथि फेन । गबलें राज्य सुख
लिप्साय् वयागु मन तःतः क्यन । हाकनं सांसारिक दुःख, दर्द,
हैरानीं, वयात ख्याना हल । जन्म, वृद्धत्व, रोग व मृत्यु वयागु
मिखाय् प्याखं हू वल । जरूक्क दन । प्यहाँ वने त्यन । काय्या
मायां वयागु नुगः थुं दित । अबुया नुगलं काय्या ख्वा छको
मस्वसे पला न्हाके मफुत । थःगु महान अभिनिष्क्रमण्य वाधा
वइ धइगु भयं तिजक बापा खापा चाय्का छना च्वंहा पुत्रया
ख्वा तापकतुं स्वया आत्म संतुष्टि कया क्वहाँ वल । कन्थक
सल गया छन्दक सारथी व्वना थःगु स्वार्थ छ्वे वां छ्वया
मानव हितया लक्ष्य ज्वना दरवारं प्यहाँ वन ।

महाभिनिष्क्रमण यात । सिद्धार्थ ज्ञान प्राप्त याय्या
निर्मित अबलेया नां जाःपि धुन्धुर विद्वान धाःपि आलारका-
लाम, उद्दक रामपुत्रपिनिगु आश्रमय् वन । अन इमिसं सक्को
ज्ञान सय्का काल । 'आकिश्वन्यायतन' व 'नेवसंज्ञानासंज्ञाय-
तन' धइगु अरूपि ध्यान तक प्राप्त यात । थुलि ज्ञानं प्राणी
हित याय् मफेगु सीका उरूवेल धइगु थासे थ्यंक वन । ध्यान
याय्त उपयुक्त थाय् जूगुलि योगाम्यासया आरम्भ यात ।
व्यानया मात्रा बढे यायां अल्प आहार सेवन याना खुदँतक
महान दुष्कर चर्या यात । अबले 'पञ्चभद्रवर्गीय' धइपि न्याम्ह

भिक्षुपिसं खुदँ तक वयात माःगु सेवा टहल यात । सिद्धार्थं थजागु दुष्कर तपश्चर्याय् नं बोधिज्ञान प्राप्त याय् मफुत । वं स्त्रीकल— ‘शरीरयात अति कष्ठ जक विवं तुं वास्तविक ज्ञान प्राप्त मजू, न अति भोगविलासं हे मानसिक विकास जू’ । वं थवं नं थुइकल— ‘शारीरिक कमजोर व कष्ठदाय्क योगाभ्यासं मानसिक विचार शक्ति अविवृद्धि याय्गुली वः मब्यू । हानं अति विलासी व आरामदायी जीवनय् मनूया चिन्तन शक्ति सुसुप्तावस्थाय् चवं चवने यः’ । सिद्धार्थं थ्व निगूं चवः स्वयं थम्हं अनुभव याना स्त्रीका, थुइका अति विलासमय जीवन व अति कष्ठदायी जीवनया लँपु लोःता ‘मध्यम मार्ग’ अर्थात् बीचेया लँपु ज्वन ।

सिद्धार्थं भिक्षा पवं पवं आवश्यक आहार ग्रहण याना स्वास्थ लाभ यात । निरूत्साही मजुसे ध्यान भावनाय् कुतः यानावं यंकल । समय न्ह्याः ववं बैशाख पुन्हीया दि थ्यंक वल । सिद्धार्थं व सुथे छमा तःमागु वर्मा (बंगल सिमा) या ववय् पूर्व पाखे स्वया फेजुना चवन । अवले सुजाता धयाह्य छह्य कन्याया प्रार्थना कथं सिद्धार्थयात स्वयं वृक्ष देवता प्रकट जूल धका भाः पा सुवर्ण पात्रय् जाय्क खीर तया हर्षं विभोर चित्तं ‘जिगु मनोकामना पूर्ण जू थें छःपिनिगु आंकाक्षा नं पूर्ण जुइमाः’ धका ‘शुभेच्छा’ विया पात्र सहित लःल्हाना बिल ।

भोजन पश्चात् बोधित्व प्राप्त जुइगु पूर्व निमित्त खना अति सन्तोष चित्तं न्हिछि भावना याना सन्ध्याइले बहे बंगल सिमाया ववय् चवना— “गबले तक बुद्धत्व लाभ जुइ मखु

बलेतक ला, हि, क्वय्, छ्यंगु गना बंसां जि थ्व आसनं
 विचलित जुइ मखु” धका दूढ अधिष्ठान यात । सिद्धार्थया थुगु
 आसनं ~~बन्तर्द्वन्द्या~~ उगमगे याय्त मार शैन्य न्ह्याः वल । मानसिक
 बन्तर्द्वन्द्या वा फ्य् वल । आसा निरासाया तुफान वल । तर
 दूढ प्रतिज्ञ सिद्धार्थं ‘थ्व फुक मानसिक कमजोरी सिवाय् मेगु
 छुं मखु’ धइगु यथार्थत सीका थःगु संकल्पय् अडिग जुल ।
 पापी मार विस्युं वन ।

सिद्धार्थं ध्यानया क्रमः न्ह्याकावं यंकल । चित्त
 स्थित जुलिसे न्हुंहुगु ज्ञान अवबोध जुल । थुगु प्रकारं
 वैशाख पुन्हीया रात्रीया प्रथम प्रहरे ‘पूर्वानुस्मृति-ज्ञान’ अर्थात्
 पूर्व जन्मया खँ, दुतीय प्रहरे ‘दिव्यचक्षु-ज्ञान,’ तृतीय प्रहरे
 ‘आश्रवक्षय-ज्ञान’ अर्थात् छुं चीज व वस्तु दया वइगु वा फुना
 बनीगुया हेतु वा कारणया प्रत्यक्ष ज्ञान गुकेयात ‘प्रतीत्यसमु-
 त्पाद’ धाइ; यथातंतः थुइकल, खंकल, बोध जुल । वहे
 क्षणय् अनुशय ब्याकं नाश जुल । क्लेशं विमुक्त जुल । आस्रव
 क्षय जुल । प्रत्यक्ष निर्वाणघातु अवबोध जुल । बुद्धत्व प्राप्त
 यात । सिद्धार्थ बुद्ध जुल ।

विश्वय् छफो नस्वागु स्वां ह्वल । अतुलनीय स्वां,
 ज्ञान्तिया स्वां, सुन्दरता व पवित्रताया प्रतीक बुद्धत्वया स्वां
 ह्वल- थ्व हे वैशाख पुन्ही खुन्हु । उकिं नं थ्व पुन्ही “स्वांया-
 पुन्ही” नामं विश्व प्रख्यात जुल ।

सिद्धार्थया बुद्धत्व प्राप्तिया दि बोद्धतय् निम्ति;
 निफोगु स्वां ह्वःगु दि खः । अन्धविश्वासाय् ज्ञानया जः

स्यकुगु दि, अन्ध श्रद्धा व अन्ध धारणाय प्रकाशया किरण
 क्यकुगु दि, वाहियात तर्क-वितर्कय् यथार्थया तलवारं प्यद
 षाःगु दि, भोग विलासय् मदमस्त जुया थः अःकेतुं तंका च्वमेगु
 व 'अतिकष्ठमयी जीवन यापनं मोक्ष प्राप्त जुइ' धका थःत
 थम्हं न्हंका छ्वय्गु- निगूं भतिवादयात हाकुतिगु दि, मध्यम
 -मार्ग अर्थात् चतुरार्य्यसत्ययात थुइका आर्य-अष्टाङ्गिक मार्गया
 लपु लुइकुगु दि, यथार्थयात थुइका सत्य मार्गया गवेषणं सच्चा
 अर्थ सिद्ध याःगु दि-थ्व हे वैशाख पुन्हीया दि खः ।

र्थनि निन्यासः दँ मयाक न्ह्यो वैशाख पुन्हीया दिने
 नेपाः मांया छम्ह सुपुत्र छम्ह अद्वितीय राजकुमार, मनू मात्रया
 छफो स्वां सिद्धार्थया नामं लुम्बिनी उपवने ह्वल । सिद्धार्थ
 स्वी न्यादँ लिपा बुद्ध गयाय बोधि वृक्षया मूले 'बुद्धत्व' या मेगु
 स्वां ह्वय्कल- न्याय्या स्वां, करुणाया स्वां, विवेकया स्वां,
 अनुशासनया स्वां, सत्यया स्वां ।

स्वां स्वय् हे यइपु, स्वां सुन्दर, स्वां पवित्र ।
 अरु सिद्धार्थं वैशाख पुन्ही खुन्हु बुद्धत्व प्राप्त लिपा ह्वय्कुगु
 न्याय, करुणा, विवेक, अनुशासन, सत्य, सुमार्ग व शान्तिया
 स्वां गुलिखे उच्च, 'पवित्र, स्वच्छ व निर्मल । उकिं वैशाख
 पुन्हीया निगूगु संयोग खः - सिद्धार्थया सम्बोधि लाभ गुकेयात
 'स्वांया-पुन्ही' या पवित्र दि नं धाइ ।

सिद्धार्थं गथे, गुकथं बुद्धत्व प्राप्त यात धइगु खँ छुं
 भति ला छं थुहे थुल जुइ । उगु बुद्धत्व लाभ याःगु दि वैशाख
 पुन्ही खुन्हु धइगु खँ लोमंके मते । वैशाख पुन्ही यात छाय्

(२२)

“स्वांया-पुन्ही” धाल धइगु विपये ‘सिद्धार्थया-जन्म’ शिषंकय्
नं छुं खँ उल्लेख याना ह्य् धुंगु दु । छं लुमंनी जुइ । थुकी नं
उक्त दिया निगूगु संयोग चूलागुया नापं “स्वांया-पुन्ही” नां
गुलि उपयुक्त जू धइगु खँ संक्षिप्तं विवेचना याना हया चवना ।
जितः विश्वास दु- छं थुकी ध्यान तथा ब्वनी । ब्वना मने
थनी ।

पौं च्वच्वं आला लहाः नं त्यानुया वल । लिबागुलि
निद्रादेवीं मिखा पिक वल । ताःहाकगु पौं ब्वने माल धाय्व
छन्त अलिख पाः च्वं वइ धका नं जि गयाः । उर्कि कलम थन हे
दिका छव्य् । ल्यंगु लिपाः ।

Dhamma.Digital

छं योम्ह तता,
नीलम

महा परिनिर्वाण

नीलम निवास,

बें,

१७ चैत्र, २०३०

योह्य किजा शुशील,

लिसः थ्यन । खँ थुल । सिद्धार्थया सम्बोधिलाभया
खँ न्यना छंगु नुगः थलय् बुद्ध प्रति श्रद्धाया चुलि प्यहाँ वःगु
भावात्मक अभिव्यक्ति थव लिसः पौलि प्रमाणित याः । खः, छ
घात्थे ज्ञां दुम्ह मचा खः । छं ईले थुइकल । थासय् छ श्रद्धां
स्वच्छुत । अऊ स्वांया-पुन्हीया स्वंगूगु संयोग अर्थात् भगवान
बुद्धया महापरिनिर्वाण तकया खँ न्यनेगुली छ हत्थाय् चाया
च्वंगुति जित थुकिया विषये याकनं च्वग्गु प्रेरणा प्राप्त जुल ।
धन्यवाद !

जि थूथे व सःथे 'छन्त थुइका बी' धइगु लक्ष्य ज्वना
जि न्ह्याः वना च्वना । स्वय् छंगु पित्वायात गुलि प्वा जाय्का
बी फइ । छंगु प्याचायात गुलि तंका बी फइ । अले छंगु
अभिलाषाय् गुलि पूर्ति याना बी फइ ।

भगवान बुद्धं वैशाख पुन्हीया पावन पवित्र दिने

बुद्धत्व प्राप्त याय् धुंका न्हय्गु हप्ता अर्थात् पी गुन्हृतक विमुक्ति
 रस अनुभव यात । थ्व समयया दुने प्राप्त याय् धुंकुगु ज्ञानय्
 एकाग्र चित्तं बारम्बार विचार यात— “जिला थुकेयात्
 सीके धुन । थुइके धुन । अवबोध याय् धुन । च्वय् क्वय्
 च्वंगु निगू च्वः यात जि क्वातुक ज्वने धुन । ‘संसार गथे दया
 वइ, गुकथं फुना वनी, थुकेया भादि गन दु, अन्त गन थ्यं—थ्व
 नं जि माला लुइके धुन । संसार केवल ‘अविद्या, संस्कार
 विज्ञान, नामरूप, छ आयतन, स्पर्श, वेदना तृष्णा, उपादान,
 भव, जन्म व मरण’ रूपी कि निचा घःचाया आधारे चाःचाः
 हिला च्वन । थ्व कि निचाः घःचा मध्ये ‘तृष्णा’ वा ‘अविद्या’
 रूपी छचा घःचा यात जक दिके फूसां, पने फूसां, स्यंके
 फूसां ल्यंगु कि छचा घःचा स्वतः छू वनी । तर संसारया
 प्राणीपि धाःसा पञ्चकाम रसय् आशक्त जुया च्वन । प्यपुना
 च्वन । रन रंगय् भूलय् जुया च्वन । लोभय् दुना च्वंपि, द्वेषं
 जिगि जिगि खाना च्वंपिसं थ्व खंका खंके श्राकुगु, थुइका काय्
 थाकुगु, शान्तगु, प्रणीतगु ज्ञान थुइका काय् फइ मखुला छु थें !
 केवल ज्ञानी व पण्डित जन पित्त हे जक दया वइगु, फुना वनिगु
 कार्यं कारण रूपी अविद्या संस्कारादि जीवनया कि निचाः घःचा
 अर्थात् ‘प्रतीत्यसमुत्पाद’ धर्मयात् थुइका वी फइ । तर गो, थन
 पण्डित व ज्ञानी जर्नापि गुलि हे दु ? थ्व राग, द्वेष, मोह,
 ममताया अथाह सागरे लाल क्या च्वंपि मनूतसें गथे यानी
 थ्व सूक्ष्माति सूक्ष्म तत्व यात थुइका काइ । जि अपरिमार्ण
 स्वार्थं त्याग याना, अत्यन्त दुःख कण्ठ सिया लुइकाःगु थ्व ज्ञान

भेपिन्त कने क्यने बले सीके मफुत, थुइके मफुत धाःसा जिगुं
परिश्रम जक व्यर्थ फुइ । बरू कंहे मकंसा याउंसे च्वं ।”

थ्व खँ न्यना छ अजुगति चाल जुइमाः । ‘बुद्ध
थन्याज्ञासियां धर्म प्रचार याय्गुली निरूत्साहया कल्पना याय्गु
मत्वः’ धका छं विचार याय् फु । तर छं थ्व नं थुइके माः कि
बुद्ध थां वा ईश्वर जुया मखु बरू मनू जुया थ्व खँया चिन्तन
याना च्वन । मनूखं मनूया कमजोरी सीका थ्व बिचाः याना
च्वन । थुकि थ्व नं प्रमाणित याः कि मनूया अवस्था ब
क्षमतायात वात्तुवाला स्वया यदि सफलता प्राप्त याय् फइगु
जूःसा जक बुद्ध उगु क्षेत्रय् पला न्ह्याकइ । परिश्रम याना
विक्रम जुइगु ज्या खँय् बुद्ध न्ह्याबले तापाना च्वनी उकि बुद्ध
गुगुं क्षेत्रय् नं बिना विचारं न्ह्याज्या वनी मखु ।

अतएवः बुद्धया थ्व विचाः स्वाभाविक जू । छाया-
घाःमा ‘जि’, ‘न्ह्याग्गुं जिगु’ धका धय्जक सुलेगु आदत दुपि
प्राणीपिन्त ‘जि मखु’, ‘थुगु जिगु मखु’ धाधां फुक फुकं
तोःता छ्वय् साःगु; त्याग याय् माःगु खँ इमित थुइका वीगु
अःपुगु खँ मखु । उकि बुद्धयात न्ह्यापां धर्म प्रचार याय्गुली
अनुत्साहित जूगु अस्वाभाविक मजू धका धाः वने फु ।

तर बुद्धया आन्तरिक हृदयं धर्म-प्रचार याःहे
मयाय्गु निश्चय गबले याय् फइ ? कारण प्राणीया कल्याणार्थं
हे जन्मजन्मान्तरनिसें दश पारमी, दश उपपारमी दश परमत्थ,
पारमी पुरे याना बल । बुद्धत्थ प्राप्ति थपि फुक पारमिताया

निष्कर्ष खः । बोधित्व प्राप्ति लिपा हे त्रिनी बुद्धं बहु संख्यक प्राणीपिन्त बास्तबिक मार्ग वयने फइ, सच्चा शान्ति बी फइ । गुगु बुद्धया अन्तिम लक्ष्य नं खः ।

संसाये प्राणीपि केवल भोगी, लोभी, द्वेषी, अत्याचारी व स्वार्थी जक मखु, त्यागी निर्लोभी, सदाचारी व निस्वार्थीपि नं दु । बाल, मूर्ख, अन्धविश्वासीपि जक मखु; ज्ञानी, पण्डित, मेधावीपि नं दु । तर थ्व सत्य खः— 'मभिपि ला खय् भिम्ह छम्ह मालेत थाःकु' । अयसां भल्प मात्र हे जूसां थन ज्ञानया पिपासु, धर्मसेवी, विवेकी व विचारवानपि नं मदइ धका धाय् मफु ।

अन्तसः 'भगवानं करुणामयी हृदयं अन्तर दृष्टि थ्व सत्तमगु ज्ञान थुइका काय् फुपि सुं दुला' धका माःला स्वत । सिद्धार्थया गुरु जुइ धुं कुपि आलारकालाम, उद्दक रामपुत्र निम्ह थ्व संसारं विदा काय् धुं कुगुलि 'पञ्चभद्रवर्गीय' भिक्षुपि संकल, गुपि सिद्धार्थया दुष्कर चर्याय् खुदँतक सेवा सुश्रुषा याःपि खः । 'इपि थ्व अद्वितीयगु धर्म थुइका काय्गु क्षमता दुपि खः' धइगु सीका इपि च्वं च्वंगु थासे वाराणसीया ऋषिपत्तन मृगदावने वना दकले ह्यापां धर्म-चक्रया घःचा हौकेगु निश्चय यात ।

भगवान बुद्ध क्रमशः भ्रमण यायां आषाढ-पुह्ली छुन्हु ऋषिपत्तन मृगदावन थ्यंक वन । ह्यापां पञ्चभद्रवर्गीय-पिसं बुद्धयात 'तप भ्रष्टम्ह भ्रमण गौतम वल' धका वास्ता मया । बुद्धं इमिगु संशय मदय्का 'तथागत सम्यक् सम्बुद्ध'या

महानता वयना बिल । न्याम्हं भिक्षुपि बुद्धया खँ न्यना सन्तुष्ट जुल । अले इमित सम्बोधन याना थथे उपदेश बिल—“भिक्षुपि, प्रब्रजित जुया च्वंपि भिक्षुपिसं ‘काम’य् जक आशक्त जुया लिप्त जुया च्वनेगु व शरीरयात् अति दुःख कण्ठ बीगु, गुकियात् हीनगु, ग्राम्यगु, अनर्थगु धर्म धाइ— थ्व निगूँ च्वःयात तोःता तथागतं मध्यम-मार्ग अर्थात् दथुया लँपु अवबोध याय् धुंकल गुगु मार्गं तप्यंक निर्वाणय् थ्यंक थ्यंकः यंकइ । व दथुया मार्ग खः— ‘आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग अर्थात् श्रेष्ठगु च्याकाः लँ’ । आर्य अष्टाङ्गिक मार्गया दःके न्हापांगु मार्ग खः— (१) सम्यक् दृष्टि= यथार्थ खँकेगु अथवा थ्व संसारे गथे खः अथे खँकेगु दृष्टि दुम्ह जुइगु । उकि संसारयात् ठीक कथं खः कथं, यथार्थ कथं स्वयंबले ‘थन दुःख दु, दुःख उत्पतिया कारण दु, दुःख मदय्के फू, दुःख मदइगुया लँपु दु’ धैगु यथार्थतः सीकेगु सम्यक्-दृष्टिया अर्थ खः ।

(२) निगूगु मार्ग खः— सम्यक्-संकल्प=यथार्थ संकल्प यायगु (क) नेष्कम्य-संकल्प— काम-भोगय् लिप्त मजुसे जीवन यापन यायगु संकल्प । (ख) अव्यापाद संकल्प— क्रोध रहित जुया मेपिन्त भि याय धइगु संकल्प व (ग) अविहिंसा-संकल्प— निर्दयिता रहित जुया करुणां जाय्का च्वनेगु संकल्प ।

(३) स्वंगूगु मार्ग खः— सम्यक्-वचन=यथार्थ खँ ल्हायगु । (क) कूठ खँ मल्हायगु, (ख) चुकली मयायगु, (ग) झावक मधायगु व (घ) फुसुलुगु खँ मल्हायगु अर्थात् खःगु खँ ल्हायगु, मिले जुइगु खँ ल्हायगु, नाइक धायगु व ज्या-खेले दुगु खँ जक ल्हायगु हे सम्यक्-वचनया अर्थ खः ।

(४) प्यंगुगु मार्गं खः- सम्यक्-कर्मान्तः=यथार्थं ज्या
ठीक कार्यं । (क) प्राणी हिंसा मयाय्गु, (ख) खुया मकाय्गु
व (ग) परस्त्री वा पर पुरुष गमन मयाय्गु सम्यक्-कर्मान्तया
सात्वीक अर्थ खः ।

(५) न्यागुगु मार्गं खः- सम्यक्-आजीविका=यथार्थं
जीविका याय्गु । (क) शस्त्र-अस्त्र, (ख) प्राणी, (ग) मांस,
(घ) मद्य व (ङ) विष- थ्व न्याता चीजया व्यापारं जीवन
निर्वाह मयासे थजागु मिथ्या आजीविकायात तोःता सम्यक्-
आजीविका द्वारा जीवन हनेगु ।

(६) खुगुगु मार्गं खः - सम्यक्-व्यायाम= यथार्थं
उद्योग वा प्रयत्न । (क) संयम-प्रयत्न, (ख) प्रहाण-प्रयत्न,
(ग) भावना-प्रयत्न व (घ) अनुरक्षण-प्रयत्न- थुपि प्यंगु
प्रकारया प्रयत्नद्वारा उत्पन्न मजुनिगु अकुशल धर्मयात उत्पन्न
मयाय्गु, उत्पन्न जुइ धुंकुगु अकुशल धर्मयात प्रहाण याय्गु,
उत्पन्न मजुनिगु कुशल धर्मयात उत्पन्न याय्गु कुतः याय्गु न
उत्पन्न जुइ धुंकुगु कुशल धर्मयात रक्षा याना बढे याना
भावनाय् पूर्णता ह्य्गु सम्यक्-व्यायामया ठीक अर्थ खः ।

(७) न्हेगुगु आर्य-मार्गं खः - सम्यक्-स्मृति=यथार्थं
(स्मृति) होस् (क) शरीर प्रति होस् (कायानुपश्यी) तथा
चाय्का च्वनेगु (ख) थःपिसं छु अनुभव याना, (वेदानुपश्यी)
सीका, थुइका चाय्का च्वनेगु, (ग) चित्त प्रति होस् (चित्तानु-
पश्यी) तथा चाय्का च्वनेगु, व (घ) धर्म प्रति होस्
(धर्मानुपश्यी) तथा च्वनेगु अर्थय् सम्यक्-स्मृति खः ।

(८) च्यागूगु अर्थात् अन्तिमगु मार्गं खः - सम्यक्-समाधि = यथार्थं ध्यान अथवा ठीक एकाग्रता । (कायानुपस्सना, वेददानुपस्सना, चित्तानुपस्सना व धम्मानुपस्सना) - थपि प्यंगू स्मृति-प्रस्थान समाधिया निमित्तं कया संयम-प्रयत्न, प्रहाण-प्रयत्न, भावना-प्रयत्न व अनुरक्षण-प्रयत्नया माध्यमं एकाग्रता प्राप्त याय्गु सम्यक्-समाधिया खास अर्थं खः ।”

“भिक्षुपि, थ्व हे आर्यं अष्टाङ्गिक-मार्गं तथागतं बोधिवृक्षया मूले अवबोध याःगु खः । थुकिं ज्ञान दइ, चक्षु दइ, बलेश नाश याना छ्वइ, प्यंगू आर्य-सत्ययात विशेष कथं सीका थुइका निर्वाण साक्षात्कार याःका बी ।”

(१) प्यंगू आर्य-सत्ये न्हापांगु सत्य खः- ‘दुःख-सत्य’ = दुःख दुगु सत्य खः । थ्व संसार दुःखमय खः । प्राणी जन्म, जरा, रोग व मृत्युया चक्रय् न्ह्याबले चाः चाः हिला च्वनी । वयात छु छु चीज यो व फुकं प्राप्त मज्जुइगुलि वं अप्पो दुःखया अनुभव याइ । उक्किअनं मयोपि नाप न्हना च्वने मालिगु व योपि नाप बाया च्वने मालिगुलि वयागु दुःखया मात्रा ऊन क्ल वढे जुया च्वनी । गवलेतक वं पञ्चस्कन्ध देह धारण याना च्वनी अबलेतक वयात दुःखं लिना हे च्वनी ।

(२) निगूगु सत्य खः- ‘दुःख समुदय सत्य’ = निस्सुचय वं दुःख उत्पन्न जुइगुया कारण दु । व छु कारण ले ? तृष्णा । तृष्णाया कारणं प्राणी संसारे बारम्बारं जन्म काइ । सांसारिक भोग विलासय् कुनी । अरु-मृत्युया अस्तिमावस्थाय्

तकं हाकनं व संसारे जन्म काः वय्गु कामना याइ । तृष्णा-
कामतृष्णा, भवतृष्णा तथा विभवतृष्णा कथं स्वथी दु । ध्व हे
तृष्णाया कारणं दुःख उत्पन्न जुइ ।

(३) स्वंगूगु सत्य खः- 'दुःखनिरोध आर्य सत्य' =
दुःख अवश्य मदय्के फु । दुःख मदइगुया कारण छु ? तृष्णा-
यात मदय्का छ्वय्गु, इच्छा, आकांक्षा त्याग याय्गु, तृष्णां
विमुख जुया थु कियात पूर्णतया नष्ट भ्रष्ट याय्गु हे दुःख
मदय्केगुया हाः खः ।

(४) प्यंगूगु सत्य खः - 'दुःख निरोध गामिनी
प्रतिपदा आर्य-सत्य' = दु ख मदइगुया निर्दिष्ट मार्ग दु, व मार्ग
खः, ध्व हे आर्य अष्टाङ्गिक मार्ग ।

थुकथं बारम्बार 'हेतु प्रत्यय' कार्यकारणया खँ
कना यथार्थतः थुइका ब्यूवले वहे पुन्ही खुन्हु पञ्चभद्रवर्गीयपि
मध्ये दके थकालिम्ह कौडण्ययात 'समुदय धर्म व्यावकं निरोध
धर्म खः' धइगु शुद्धगु, निर्मलगु धर्मचक्षु प्राप्त जुल अर्थात्
श्रोतापन्नय् आरूद्ध जुल । थुकथं न्यान्हुया न्याम्हं भिक्षुपि
श्रोतापन्न जुया खुन्हु दुखुन्हु 'अनत्तलवखण सूत्र'या देशनाद्वारा
न्याम्हसियां छ्वकोलं अर्हत् पद प्राप्त यात अर्थात् इपि सकल्ये
जीवन मुक्त जुल । अनं लिया यश पुत्रादि न्ये न्याम्ह महाजन
पुत्र पिन्त अनित्य, दुःख, अनात्मया उपदेशद्वारा धर्मय् दीक्षित
याय् धुंका ख्वी छम्ह अर्हन्तपि खाय्वं "निम्ह भिक्षुपि छपु
लँपुई 'मवंसे 'बहुजन हिताय', बहुजन सुखाय'या निमित्त
चारिका याःहुँ" धका उजं दय्का थः स्वयं मेगु लँपु लिना

वन ।

थुगु प्रकारं भगवान् बुद्धं पी न्यादँतक नगरं नगर,
गामं गां, जनपदं जनपद चाः चाः हिला धर्मं पिपासु, श्रमणदर्शी,
सुख कामी, ज्ञानी, सज्जनपि बहु संख्यक जनतायात् त्यागया
महत्ता, शीलया पवित्रता व ध्यानया उच्चता क्यना यथार्थ
सत्य थुइके बिया आर्य अष्ठाङ्गिक मार्गद्वारा अर्हत्वया
भागी जुइगु सुअवसर प्रदान यात् । बुद्धया किचलं कःपि,
करुणाया परिधी लाःपिं, सत्य ज्ञान थुइकेगु क्षमता दुपिं सु
मिसा, सु मिजं, जुजु-महारानी, महाजन-महाजननी, तःमी-चीमी
मचा-बुढा, ल्याय्मह-ल्यासे, ब्राह्मण-चण्डाल, गुरु-पुरोहितपिन्त
थ्यकं सच्चा-ज्ञान दर्शन प्राप्त जुल । अह स्वजन वियोग्य
बज्रपातं कया च्वंमह-पटाचारा, पुत्र वियोगं विव्हल जुया च्वंमह-
कृशा गौतमी, डांका वृती संलग्न जुया च्वंमह-अंगुलीमाल,
वेश्यावृतिं जीवनहःना च्वंमह, अम्बपालि-बवजातय् जन्म जूमह-
प्रकृति चण्डालिका समेतं बुद्धया सहानुभूतिया किचलं कय् मात्रं
इपिं सत्य-मार्गय् आरूद्ध जुल । अर्हत्वया भागी जुल ।

थुकथं बुद्धं प्राणीया उपरे असीम दया व अनन्त
करुणा तथा पी न्यादँ तक जनकल्याणार्थ अथक परिश्रम यात् ।
सिद्धार्थं स्वी न्यादँ दुवले बोधिवृक्षया मूले व्हय् कुगु बुद्धत्व
रूपी स्वांया नस्वा पी न्यादँ तक नगर, गां, जनपदय् चाः चाः
हिला फैलय् यात् । थथे ह्वइच्वंगु स्वांयात् रक्षा याइपिं
उकिं ब्यूगु नस्वा ग्रहण याना उकियात् यथार्थ उपयोग्य
ह्य् फूपिं छमह थं छमह योग्यपिं समर्थवानपिं भिक्षुपिं,

भिक्षुणीपिं उपासकपिं व उपासिकापिं नं दत्त ।

भगवान् बुद्धया आयु चय्दं दत्त । बुद्धं विचार यात—
 'आः निर्वाण जुइगु समय जुल' । अन्तिम वर्षावास वेत्तुव गामे
 च्वना अनं लिपा वंशाली च्वंपिं फुक भिक्षुपिन्त एकत्रित याके
 बिया "तथागत याके 'गुरुमुठि' मद्दु । गुलि कने क्यने माःगु खः
 व्याक्क कने धुन । आः भिक्षुपिं, आत्म निर्भर जुया अप्रमादी
 जुया प्यंगू सतिपट्टान, प्यंगू सम्यक् प्रधान, प्यंगू ऋद्धिपाद पञ्चे-
 न्द्रिय, पञ्चवल, सप्त बोध्यङ्ग तथा आर्य अष्टाङ्गिक मार्गादि
 ज्ञान गुण सञ्चय याना जीघन मुक्त जुइगु स्वः " धका उपदेश
 बिल । बुद्ध आयुष्मान आनन्द नापं छसिनिसें चारिका यायां
 पावा नगरे थ्यंक वन । अन बुन्द नःकमोया भोजनं निपा
 बुद्धयात त्वय् जुल । लिपा बुद्ध कुशीनगरे मल्लपिनि शाल
 बनय् निमा सिमाया दश्वरी आनन्दयात आशन लाय्के बिया
 उत्तर पाखे फुस लाःका अन्तिम शय्याय् च्वन । अन्तिम अव-
 स्थाय् तकं थःगु समय सितिकं मछ्व । अन्तिमावस्थाय् बुद्धया
 दर्शनार्थं बःम्ह सुभद्र परिव्राजकयात लुदंक् खँ कना भिक्षु संघय्
 बोक्षित् यात । तत् पश्चात् बुद्धं फुक भिक्षु संघपिन्त बुद्ध-धर्म-
 संघ प्रति छुं आशंका दुःसा न्यनेगु आग्रह यात । 'सकलं मौन
 जुगुलिं संतुष्ट जुल' धका सीका "जिगु परिनिर्वाणं लिपा 'जिं
 क्यनागु धर्मं व विनय हे छिपी गुरु जुइ' धका उजं दय् कल ।
 अनं लिपा "हन्द दानि, प्रिक्खवे, आमन्त्यामि बो-वय धम्मा
 सङ्गारा, अप्पमादेन सम्पादेथ ।" अर्थात् "संस्कार व्याक्क
 नाशचान ख' धका सीका अप्रमादी जुया बालक स्मृति तया

गुण-धर्म संचय याय्गु सो”* धका अन्तिम उपदेश बिया वैशाख पुह्नीया पवित्र दिने थुगु नश्वर शरीरयात तोःता महापरिनिर्वाण जुल ।

अजाम्ह महाकारुणिक तथागतया महापरिनिर्वाण-या खँ न्यना छन्त दुःख अवश्य जुल जुइ । खः जिनं थ्व खँ कने माःगुली दुःख अनुभव याना च्वना । वैशाख पुह्नीया निगू संयोग अर्थात् जन्म व बुद्धत्व प्राप्तिया खँ न्यना कीगु नुगलय् व्हइ च्वंगु लय्ताया स्वां बुद्धया महापरिनिर्वाणया खँ न्यना अर्थे सुखुचिमा वनला धइ थें च्वं । नुगः हिइसे च्वं । काइयाँ मिना व । तर छय्ग क्किजा ! संसारया स्वभाव हे थथे । छको संयोग जू वियोग मज्जे मगाः । उत्पत्तिया विनाश अवश्य जुइ । योह्य नाप छको वाय् हे माः खनि । उकिं तथागतं बारम्बाए ‘अनित्य’ दुःख, ‘अनात्म’ या उपदेश न्यूगु । “अप्रमाद जुया ईलं खाः बले पूण्य संचय याय् सय्की” धका न्वाना थकुगु ।

तर भाग्यया खँ खः भगवान बुद्धया लाः हिं जाःगु शरीर कीगु न्ह्योने मदुसां वस्पोलं कना थकुगु धर्म व विनयया भण्डार कीगु लहाती दनी । सत्यया लँपु कीसं खंके फुनी । भगवान बुद्धं वैशाख पुह्नी खुन्हु थःगु देह त्याग याःसां स्वां थें उच्च पवित्र व नस्वां जाःगु तथागत प्रदर्शित धर्म व विनय सदां सदांया लागि कीत लःल्हाना थकुगु, त्याग याना थकुगु थ्व हे वैशाख पुह्नीया पवित्र दिं खः । स्वां समगु दिं खः । अतः थ्व स्वंगूगु संयोग चूलागु दिं जुया निम्तिं थुकिया नां “स्वांया-

* दीघनिकाय, महापरिनिब्बान सुत्तं ।

पुह्नी' जू वन । लुम्बिनी उद्याने 'सिद्धार्थ'या रूप्य् ब्यंगु मुखु,
स्वी न्यादँ दय्का बुद्ध गयाय् 'बुद्ध' जुया वहःगु स्वां, हाकनं पी
न्यादँ तक मलजल बिया पूर्णताय् हःगु स्वां, सुगन्धया स्वां, सुम-
ङ्गलगु स्वां, अद्वितीयगु स्वां, प्यंगू दिशासं नस्वा वहलय् धुंकुगु
स्वां, सिद्धार्थया जन्मं चय्दँ लिपा, बुद्धया जन्मं पी न्यादँ
लिपा कुशीनगरया निमा शालमाया दथुं वैशाख पुह्नीया दिने
क्रीत प्रदान याःगु स्वां जूगुलिं नं थ्व दिंया नां "स्वांया-पुह्नी"
धाय्गु करं हे क्यं । थु किया पवित्रता स्वतः स्पष्ट जू ।

थजाःगु पवित्रगु, उच्चगु, स्वच्छगु, अद्वितीय्गु
'स्वां'या रक्षा याय्गु, थुकिं क्यंगु लँपुई अणुत्तन जुइगु मनु
मात्रया कर्तव्य खः ।

काःसा किजा, वैशाख पुह्नीया स्वंगूगु व अन्तिम
संयोगया खँ थुकी क्वचाय्का च्वना । निगु भावार्थ्यात
थुइका काइ धइगु जितः विश्वास दु । अउँ थुलि । मेगु लिपा
च्वयावं च्वने ।

छं योम्ह तता,
नीलम

बुद्ध व ईश्वर्य अन्तर

नीलम निवास,

बे,

२५ चैत्र, २०३०

योह्य किजा शुशील,

पौ मच्चयागु यक्वो दत । च्वय्गु फुसंत नं मदु ।
थउँ बल्ल कलम ज्वना । छंगु दृष्टि धामिक पाखे क्वसा सां
वःगुलिं थ्वहे विषये निधो प्यधो साला छ्वय्गु बिचाः याना
छन्त थ्व पौ च्वया च्वना ।

‘बुद्ध’ शब्द विश्व प्रसिद्ध । छं स्यू हे स्यू । थ्व शब्द
मध्यंगु देश वा राष्ट्र शायद हे जक दइ । अले बुद्ध शब्द
मन्यं पि न नं माले मालिला धइथे च्वं ।

विश्वया विभिन्न भागय् महापुरुषपिसं जन्म काल ।
इमिसं जन हितया लागि थः थःगु स्वार्थ त्याग यात । जनता-
यात न्हु न्हुगु जान बिल । थः थःगु शक्ति क्यन । चमत्कार
क्यन । गुम्हं ‘द्यो’ धाय्कल; गुम्हं ‘ईश्वर’ । गुम्हं ‘ईश्वरया
काय्’; गुम्हं ‘दूत’ । राम, कृष्ण भारत भूमि ईश्वरावतारया
रूपय् प्रकट जुल । पाश्चात्य देशय् अर्थात् यूरोपय् ‘जिसस

क्राइष्ट'या अवतरणं 'फि पु निसे' कया 'सारा जगत सृष्टिया
 दाबि यात' । हजरत मुहमदं ईश्वरया दूत जुया मुसमां
 जगतयात थःगु अधीनय् थने हल । तर खुद ईश्वर जुया व
 ईश्वरावतार कया संसारया स्रष्टा, द्रष्टा, संहारकर्ता धका
 दाबि याःपि ब्रह्मा, विष्णु, महेश्वर व राम, कृष्णपिनिगु
 आधिपत्य भारत व मेगु छगू निगू राष्ट्रत तोःता मेगु देशनाप
 षाच्युं वने मफु । जिसस् क्राइष्ट गुम्हसें विश्व सृष्टि खुन्हुया
 दुने सिधय्का ह्यन्हु दुखुन्हु (आइतवार, Sabath day)
 बारामया सास ह्लात । व नं थःगु परिधि पिने स्वतः वय्
 मफु । हजरत मुहमद थःगु जातिया दुने हे सीमित । थपि फुक
 ईश्वर व ईश्वरया अवतार व दूत तय्गु न्ह्योने बुद्ध थने
 ह्यबले धात्थे बुद्धया चमत्कार नगण्य थें च्वं । खः नं खः, बुद्धं
 'जि ईश्वर', 'जि संसारया सृष्टि याना, प्राणीतय्गु जन्म
 चन्मान्तरया थेक्का कया च्वना' धका गनं हस्तक्षेप याना तःगु
 छाने मदु । मानवताया नाता चपफुना देवत्व क्यनेगु कुतः याना
 तःगु मदु । थ्व हे बुद्धया दके तःधंगु विशेषता खः । गुकें याना
 बिना शस्त्रं बिना चापलुसिं, बिना प्रलोभनं, बिना करं थउं
 बुद्धयात विश्वं थः नाला च्वन । थःह्य याना च्वन । थःगु
 अमूल्य नीधि भापिया च्वन ।

शायद छं गनं गनं जिगु खँ मथुइ नं फु । तर
 आतय् चाय् मत्ते । धैर्यं तया निको प्यको ब्वनायंकि । विस्तारं
 श्रुया वइ ।

जि थन उलि मद्धि छोबिन्त ह्यथनागुया कारण

छन्त इपि द्यो धाःपि, ईश्वर धाःपि व बुद्ध इमिगु तुननाङ्गु
गुलि पाः ध्वाथुइका बीत खः । जिगु ध्वापुया तात्पर्यं खः,
ईश्वर व मनू यक्व पाः । ईश्वर सृष्टिकर्ता मनू उकिया
उपज । ईश्वरं दय्का तिनी मनू दइ वइगु । अर्थात् च्चे उल्लेख
जूपि द्योपि व बुद्धया बीचय् मानवताया नातां स्वयंबले यक्व
अन्तर खनेदु ।

छायाधाःसा बुद्ध छह्य मनू जुया जन्म जुल । तेष
वयागु असाधारण ज्ञान, तीक्ष्ण बुद्धि, अनुपम चिन्तन शक्ति,
अपरिमेय करुणा, बहुजन हितकर प्यंगू सत्य (चतुआर्य-सत्य)
या अवबोधं व छह्य महा मानव जुल । जिन (अर्हन्त) जुल ।
बुद्ध जुल । थुकथं थः नं दुःखं मुक्त जुल । मेपिन्त नं दुःखं
मुक्त जुइ फइगु लंपु नयन । अथेधका सुयातं ह्लाः ज्वना यक्व
'जि दुःखं मुक्त याय्फु' धका सुयांगु जीवनया ठेक्का मक्ता
अर्थात् सुं सुयां मालिक जुइ फइ मखु; थःया मालिक थः
स्वयं खः "अत्ताहि अत्ततो नाथो-कोही नाथो परोसिया ?" *
मनूया जीवनया सफलता असफलता इमिगु थःथःगु ह्लाती दु ।
'सुख, दुःख ईश्वरं याःगु मखु वरू थःथःगु हे ढङ्गया प्रतिफल
खः' धका मनूयात सुयांसु भरोसाय् मखु थःथःगु तुति च्चुइमाः
घइगु ज्ञां बिल । अक्क प्रयत्न यात धाःसा सांसारिक अनित्यता,
असारता, क्षणभङ्गुरतायात यथार्थतः सीका, थुइका संसार
दुःखं मुक्त जुइफूगु क्षमता मनूयाके दु धका मानवत्वया श्रेष्ठता
कन, कयन । मनूया जीवन सुं देवी, देवता, द्यो, ईश्वर,

* धम्मपद

परमेश्वरया दया-दृष्टी 'आकाशं फल कुतु' वइ, नय्' धका लाः
 प्यालाहाँ वय्का त्वालाहाँ स्वया जीवन फुकेगु स्वया 'थःथः
 भविष्य निर्माता थः स्वयं' धका थुइका बीफूगु चिकिधंगु
 वैज्ञानिकताया खँ मखु । भाग्यवादी जुया ल्यु ल्यु वनेगु स्वया
 कर्मवादी जुया न्ह्यज्याँ वनेगु गुलि तथ्यपूर्ण धया च्वने माःगु
 मखु । अछ सम्यक्-स्मृति न्ह्योने तया सम्यक्-प्रयत्न द्वारा
 सम्यक्-समाधिया माध्यमं प्रज्ञा प्राप्त याय्गु मनूया जीवनया
 दःके तःधंगु उपलब्धि खः धइगु बुद्धया उपदेश खः ।

शाय्द आःला छं बुद्ध व ईश्वरया अन्तरय्, छुं खँ
 थुल जुइ । आः छंके हे न्यने- 'बुद्ध व ईश्वर' मानवताया
 नातां गुह्य सति ? खिउँ थाय् मिखाय् पट्टि तया छुं वस्तु मांः
 वंसा लुइ लाकि ; मिखा कना, मत ज्वना माः वंसा लुइ ?
 श्व न्ह्यसःया लिसः ठीक कथं वी फत धाःसा 'बुद्ध व ईश्वरय्
 अन्तर' नं थुइका काल भका जि भापी ।

आःपा खँ च्वयां जक मज्यू, विचार याना थुइकेगु
 कुतः याय्माः । छ विचार बःलाह्य नं खः । स्वय् गुलि तक
 थुइका काइ ।

लिसःया लँ स्वया च्वनाह्य--

छं तता,
 नीलम

बौद्ध-समारोह

नीलम निवास;

ये,

३० चैत्र, २०३०

बोहा किजा शुशील,

छंगु पौ थ्यन पुइका स्वया । जि न्यनाः ह्यागु
न्ह्यसःया लिसः वीगु फको कुतः याःगु खनेदु । थुकी छन्त
धन्यवाद !

छंगु पत्रय् 'बौद्ध-समारोह' सम्बन्धित न्ह्यसः छगू
नं स्वथना हःगु खना लयता वल । ठीक जू । मनूतय्के विमिन्न
क्षेत्रय् सीकेगु, सय्केगु जिज्ञासा दय्माः । थुइका यंकेगु कुतःनं
याय् फय्के माः । अले छयला यंकेमाः । थथे जुल धाःसा
तिनी भिगु ज्या-खँय् फुकागु समय सार्थक जुइ । परिश्रम याना
यें फलदायी जुइ । न्ह्यागु ज्या-खँ सय्केबले क्वँनिसें अथवा
क्वँनिसें सय्का यंकेगु बांला । जग बल्लागु छें याकनं मद्दुनिगु
ये क्वँनिसें सय्का, सीका तःगु ज्ञान, गुण नं याकनं न्हनि मखु,
लोमनि मखु । अरु छुं विषय विशेष रूपं सय्के सीके याय्त
अर्थात् विस्तृत अध्ययनया निमित्त उक्त विषयया क्वँनिसेंया

ज्ञान भत्यावश्यक जू ।

छं स्यूला ? मानव जीवन अनेकानेक अङ्गत नाष सम्बन्धित् । सफल जीवनया निमित्त कीसं विभिन्न विषयया खँ सीके माः । अध्ययन, अध्यापन माः । ज्ञान, विज्ञान माः । उकी मध्ये धार्मिक विषय नं छगू खः । धात्थे धाय् माल धाःसा 'धर्म' मानव जीवनया अभिन्न अङ्ग धाःसां अप्पो खँ जुइथे मताः । कारण मनुखं धर्म वचय् याःसा धर्म मानवता वचय् याइ । धर्म व मानव समाजया घनिष्ठ सम्बन्ध दु । छगू मेगूया परिपूरक खः ।

मनूया दृष्टिकोण पाःथे धर्मया प्रवर्तकतय् नं विचाः पाः वन । उकिं इमिसं व्यूगु ज्ञान गुणय् विविधता खने द बल । अथे धका छन्त धन धर्म थुइका वीगु थ्व पौया लक्ष्य मखु । उकिं थ्व खँ लिपायात नासो नि तया तय् त्यना ।

अँ, छंगु न्ह्यसःमा लिसः वी धाधां हे न्ह्यसः कं कं ल्यूने लाः वन । उकिं न्ह्यसः छको हानं न्ह्योने हे थने ह्य- 'बौद्ध-समारोह' । न्ह्यागुं विषय थुइकेत ह्यापां उक्त विषयया शाब्दिक अर्थ अर्थात् उगु शब्दया अर्थ थःगु भाषां थुइक वनेगु बेस जुइ । छाय्धाःसा शब्दया अर्थ मथुइकं छकोलं विषययात थुइक वने बले छखें याकनं लोमनिगु सम्भावना दुःसा मेखें अर्थय् त्वाकबुक जुया शङ्का उपशङ्का ल्यल्यं पुइयो ।

'बौद्ध' शब्द विशेषण खः । मेखतं धाःसा 'बुद्ध' दया 'बौद्ध' दत । अक ध्वाथुइक धाःसा 'बुद्ध'या ल्यू ल्यू

वनीपिन्त 'बौद्ध' धाइ । बौद्धया अर्थ अरु बांलाक छ्यात धाःसा बुद्धया शरण वना वसपोलं क्यंगु सत्यतायात ववातुक ज्वना च्वनिपिन्त हे धात्थेंया बौद्ध धाइ । बुद्ध धर्म संघ छगू मेगूया लिधंसा खः । सिद्धार्थ थः स्वयं बोध जुया 'बुद्ध' जुया बिज्यात । बुद्ध 'धर्म' बिया बिज्यात । 'धर्म'यात 'संघ' रक्षा यात । तसर्थ 'बुद्ध-धर्म-संघ'— थ्व स्वंगूया अनुगामीतयत 'बौद्ध' धइगु विशेषण विल । गथे 'शिव'या धर्म माने याइपिन्त 'शैव' । 'जिन' (महाविर)या धर्म माने याइपिन्त 'जैन' काइष्टया धर्म पालय याइपिन्त 'क्रिश्चियन' धाइगु खः अथेहे बुद्ध-धर्म माने याइपिन्त 'बौद्ध' धाय्गु प्रचलनय् वल ।

आ, पाः वल 'समारोह'या । समारोह धइगु मुनेगु, छथाय् च्वनेगु, एकत्रित जुइगु । मेखतं थुइक धाःसा छुं विशेष ज्या, खं वल, उत्सव पर्वया दिं जुल, सुं आमन्त्रित व्यक्ति वल; वन; सुं हःने ब हर्षि प्रतिष्ठित व्यक्ति गनं सःबे माल, गनं तःधंगु ज्याय् जग स्वनेगु वा सिधगुया परिष्ठा थाय्गु जुल धाःसा कीह्य, नीह्य, सच्छिह्य, दोछिह्य, लखौं, करोडौं मनू मुना कार्यक्रम दय्कइगु, सभा याइगु, विचारया आदान प्रदान याइगु, व्याख्यान, आदि याइगु गुगु ज्या खः उकियात 'समारोह' धका धाइ । गथे कि— सुं सःता तःसा— स्वागत समारोह, वनीपिन्त— बिदाइ समारोह, जन्म दिया— जन्मोत्सव समारोह, जग स्वनेगुया— शिलान्यास समारोह, दय्के, दने सिधगुया— उद्घाटन समारोह, आदि, आदि ।

थुकथं 'बौद्ध'या अर्थं व 'समारोह'या अर्थं अलग
 अलग थुल धाय्वं 'बौद्ध समारोह'या अर्थं थुइके थाकु मजु ।
 छायाधाःसा बौद्ध= बुद्धया अनुयायीत, समारोह= मुनेगु जूबले,
 'बौद्ध समारोह'= बुद्धया अनुयायीत मुनेगु जू वन । बौद्धतय्मं
 बुद्ध-धर्म सम्बन्धी विभिन्न दिं, पर्व, जात्रामात्रा, पूजाआजा दु
 गुकेया निमित्त बरोबर 'बौद्ध समारोह' याय् माःगु आवश्यकता
 जुया च्वनी । बुद्ध जयन्ति समारोह, धर्म व्याख्यान समारोह,
 बुद्ध पूजा समारोह आदि उदाहरण स्वरूप काः वनेफु । थजागु
 समारोहय् देशया थासं थासय्यापि बौद्धत छथासं मुना- बुद्ध
 पूजा याय्गु, शील काय्गु, दान-प्रदान बीगु, धर्म खँ न्यनेगु,
 छलफल याय्गु, मैत्री व करुणा दय्केगु, भ्रातृत्वया भावना
 जागृत याय्गु, धर्म विकासय् कुतः याय्गुया विषये आपाः
 माना बौद्ध समारोह जू अथवा बौद्ध समारोह याइ ।

बौद्ध समारोहया विषये आयात छं थुलि निं थुइका
 दःसा गाः । लिसः च्वय्गु अल्लिच्छ चाय् मते ।

पौ थन हे क्वचाय्का छ्वय् । मेगु लिपा ।

छं तता,
 नीलम

शील

नीलम निवास,
ये ।

१५ वैशाख, २०३१

योह्य किजा शुशील,

छंगु पौ थ्वंगु तन्हु दत । ज्यां तःतः मतः क्यंगुलि
पौ च्वय्गु अथे लिकुना च्वन । थउँ छंगु पौया लिसःया
नापनापं छुं न्हुगु खँ च्वय् धइगु बिचाः वल ।

लिपत्ते, विषय धार्मिक हे ल्यया तर पक्ष व्यवहा-
रिक व चारित्रिक शुध्याइयात कया । शीर्षक 'शील' तया ।

थन 'शील'या थःगु अर्थ दु, थःगु हे विशेषता दु
बुगु व्यक्तिगत चरित्रनाप क्वातुगु स्वापु दु, जीवननाप सम्बन्ध
दु, समाजनाप घनिष्टता दु, अले दु- बुद्ध-धर्मनाप बल्लागु
आधार ।

'शील' शीलननाप सम्बन्धित् गुकिया अर्थ खः;
बग वा आधार मुके धस्वाका तय्गु ज्या याइ । गथे गाक्क
बच म्हुया बल्लाक जग थना तःथाय् छेँ घिसिमिसि धाय्क्क

धःस्वाना च्वनी अथेहे मनूखं शरीरं याइगु ज्या, वचनं याइगु ज्या व मनं याइगु ज्या (काय-कर्म, वची-कर्म व मनो-कर्म) खःकथं सफल यायत् शील वा सदाचारया लिधंसा माः ।

बुद्ध-धर्म अध्ययन याना यंकेवले मुख्यतया स्वंगू अङ्ग खने द वइ- (१) शील, (२) समाधि व (३) प्रज्ञा । उकिं बुद्ध-धर्मया मूलगु स्वंगू अङ्गय् नं शील ह्यापांगु खने द वल गुगु बांलाक मसीकं, मथुइकं त्यंगु निगू अर्थात् समाधि व प्रज्ञा प्राप्त मजुइगु निश्चय । थुखें स्वया यंकेवले नं शील जग वा आधारया अर्थय् लाः वं ।

शीलया अर्थ शिर नं जू वं । गथे फीगु शिर छद्य उच्च व श्रेष्ठ जू अथेहे जीवने शील । धइतःगु नं दु- “शील मदुगु जीवन छद्यो मदुगु ताइगु सिमा थे सौन्दर्य हीन जुइ ।”

मेकथं बुइकुसा शीलया अर्थ नियम नीति नं जू वं ।

शील तःता प्रकारया दु । गृहस्थ व त्यागीपिस्सं पालय् याइगुकथं विचाः यायबले थु किया विभेद यक्व यक्व संख्याय् लाः वनी अले स्तर नं पाना वं वनी ।

थन फुक शील सिवय् ह्यापांगु, व्याक्क शीलया आधारगु सदाचारय् बांलाक छद्यक्किगु, गृहस्थ व त्यागी निखलसिनं पालय् याय् हे माःगु न्यागू शीलया खँ ह्लिथने मुकेयात 'पञ्चशील' धका धाइ । पञ्च = न्यागू, शील = जण, आधार, नियम, नीति वा सदाचार ।

व न्यागू नियम वा पञ्चशील खः--

- (१) "पाणातिपाता वेरमणि सिक्खापदं समादियामि ।"
अर्थ- जिं प्राणी हिंसा याय्, मखु धइगु शिक्षा
(नियम) पालय्, याय् ।
- (२) "अदिन्नादाना वेरमणि सिक्खापदं समादियामि ।"
अर्थ- जिं कर्पिनिगु चीज व वस्तु मखंक वा मबिकं
काय् मखु धइगु शिक्षा पालय्, याय् ।
- (३) "कामेसु मिच्छाचारा वेरमणि सिक्खापदं समादियामि ।"
अर्थ- जिं (काम वासनाय् ल्यू ल्यू वना) कर्पिनि
मिसा वा मिजं स्यंक जुइ मखु धइगु शिक्षा
पालय्, याय् ।
- (४) "मुसावादा वेरमणि सिक्खापदं समादियामि ।"
अर्थ- जिं असत्य खँ ल्लाय्, मखु धइगु शिक्षा वांलाक
पालय्, याय् ।
- (५) "सुरामेरय मज्जपमादट्टाना वेरमणि सिक्खापदं समादियामि ।"
अर्थ- "जिला, ध्वं, गजि, अफिम (चरेस) आबि
स्मृति (होस् वा रङ्गढङ्ग) मदइगु वस्तु
सेवन याय् मखु धइगु शिक्षा पालय्, याय् ।

धय्क स्वयंबले ध्व न्यागू शील साधारण ये च्वं ।
प्राणी हिंसा मयाय्गु खुया मकाय्गु, परस्त्री वा परपुरुष गमन
मयाय्गु, मखुगु खँ मल्लाय्गु, काइगु वस्तु सेवन मयाय्गु
अ न्यागू नकारात्मक नियम स्वया यंकेबले न्याता चीज मखा

तोतेमाः धइ थें च्वं । खः, मूलतः तोतेगु न्याता हे जक खः । तर थ्व न्यागू शीलया दुने मेगु चिचिधंगु नियम उपनियम नं स्वचाना च्वंगु दु, गुकेयात बांलाक विचार याना यंकेवले थ्वहे न्यागूया अन्तर्गतय् लाःवं । उकी ह्लापां प्राणी हिंसा छगूया निं छुं भति विश्लेषण याय् ।

पञ्चशीलया ह्लापांगु शीलय् धाय्का तःगु दु- 'जि प्राणी हिंसा याय् मखु धइगु शिक्षा पालय् याय्' । थन प्राणी हिंसाया अर्थ निपां चुपि, प्यपां चुपि, खुप्पां चुपि, यक्को तुति दुपि, बेँ घ्रिसेजुया वनीपि, ब्वया जुइपि, लखय् च्वनीपि, यग्गु आकार प्रकारयापि, तःधिपि, चिधिपि चेतन दुपि प्राणी-पिन्त चुपि ज्वना किरिकिरि याय्गु; चक्कु, छुरा आदि चिरिचिरि चाय्गु; चाग, फिग, आप्पा, काकः, वाण, तुप, गोली, वम, एटम वम आदि कय्का स्याय्गु; कत्ताका, काःका, तिया, सुया, ध्वाना, थ्वाना, दाया, वांछ्वया, कुरका प्राणान्त याय्गु; धु, लः, चिकं, वास वा विष प्रयोगं ज्यान काय्गु, सीदेय्क प्राणी हिंसा याय्गु जू वनी । थुकेया अतिरिक्त गुगु ज्या याय्बले मेपिनि नुगलय् तसकं आघात जुइ; पीडा व दुःखया छुमां जुइ; संघर्ष, ल्वापु व रक्तपातया कारण जुइ; गुके याना नाना प्रकारया अशान्ति व बेचैन फैलय् जुइ; अजागु ज्या वा कर्म नं कायिक दुष्कर्मया कोलय् लाः वं । थःजागु अनुचितगु, असभ्यगु कुकर्म वचय् जुया च्वनेगुयात बुद्ध-धर्मानुसार 'हिंसा मयाय्गु' धइगु शिक्षा बिया तःगु । व नं मेपिन्त 'हिंसा याय् मते' धक्का उपदेशात्मक रूपय् मखु; स्वयं

थम्हं- कर्ता कर्मय, व्यवहारिक रूपय् छचकेत “जि प्राणी हिंसा याय् मखु धइगु शिक्षा पालय् याय्” धका वचन-बद्ध याका तल । खः नं धया थें याय् मफय्कं वा याना, क्यना धयागु खँया सार्थकना पिकाय् मफय्कं शिक्षाया छु प्रयोजन ? उर्कि बुद्धं ‘याय्माः’ धका पञ्चशीलया शिक्षा मब्यूसे ‘याय्’ धका कर्तृवाच्ये शिक्षाया प्रयोग याका तल । थुकें बुद्धया शिक्षा वा नियम नीतिया वैज्ञानिकता, दूरदर्शिता व व्यवहारिकताया पक्ष स्पष्ट जू । बले ल्यंगु शिक्षा जक गथे अस्पष्ट जुइ फइ ?

पञ्चशीलया निगूगु शिक्षा खः- “जि कर्पिनिगु चीज वा वस्तु मखकं वा मबीकं काय् मखु धइगु शिक्षा पालय् याय्” । थन कर्पिनिगु चीज वा वस्तु धइगु थःगु मखुगु न्ह्यागु वस्तु- गथे चा, अप्पा, सिँ, ल्वँह, न, लि, सिज, लुँ, वःह, हीरा, मोति, पन्ना, माणिक, जवाहरात, वस, अन्न, फलमूल अथवा थुकेया समिश्रणं दय्किगु- नःसा, त्वंसा, तिसा; पशु, पंछि, मनु आदि थःगु अधीनय् मद्गु, थःगु अधिकारय् मद्गु, छु चीज वा वस्तु मखकं मबीकं खुया काय् मखु धइगु अर्थ खः । खंक हे जूसां ‘ना’ धका मनं खना मबीकं अथवा जवर्जस्ति लाका काय्गु नं खुया काय्गु जू वनी । संक्षिप्तं धाःसा मेपिनिगु वस्तु चाहे मू मवंगू थःजुइमाः मखकं, मबीकं जवर्जस्ति काय्बले वस्तु-धनीया चित्त अशान्त जुइ, असन्तुष्ट जुइ, नुगलय् स्याइ- व अदिन्नादान जू वनी । पञ्चशीलया निगूगु शीलकथं “अदिन्नादाना वेरमणि...”

बर्थात्, 'जि कपिनिगु वस्तु मखकं, मबीकं मकाय्गु शिक्षा पालय् याय्' धइगु कराल च्वय् छ्यानागु अर्थ कथं खः । थ्व शिक्षा वा नियम नं 'खुया काय् मज्यू' धका अनैतिकता जक मक्यंसे अथवा 'खुया काय् मते' धका मेपिन्त अह्ने याय्गु शिक्षा मव्युसे स्वयं कर्तायात कराल याकेगु नियम दय्का तल । थ्व शिक्षां न्हापां प्रत्येक शीलधारी व्यक्ति अनुशासित याय्गुली वःवी । संख्यात्मक स्वयां गुणात्मकय् अविवृद्धि याइ । छायाःसा सुयातं कषिक जुया कना मखु, शिक्षाया अनुरूप कराल याःथे पालन याना व्यवहारय् छ्यला यंकेगु हे धाःथे शील काःगु व पालय् याःगु जू वनी ।

स्वंगूगु शील खः- "जि (काम वासनाय् प्रेरित जुया) कपिनि मिसा वा मिजं स्यंके मखु धइगु शिक्षा पालय् याय्" । पञ्चशीलया स्वंगूगु शीलम् क्वथिक बिचाः याना स्वयंबले मचातय् उपेक्षा थ्व शिक्षा केवल वयस्कतय् लागि थें च्वं । कारण मचातय् लागि मिसा, मिजंया छु सम्बन्ध ? इमिगु निमित्त चाहे बांलाह्य मिसा थःजु वा मिजं छु मतलब ? काम वासना धइगु गुह्य चराया नां धइगु मस्युपिन्त 'परस्त्री वा पर पुरुष भजन याय् मखु' धइगु शिक्षा इमित्त शिक्षा हे जक जुया च्वनी । उकि इमिगु निमित्त थ्व शिक्षा पालय् याय्गु छु थाकुगु मखु । अरु शील मकासां हे पालय् जुया च्वनी । तर वयस्कतय् अर्थात् यौवनय् पला तय् धुं कुपिनि लागि धाःसा थ्व नियम मस्युक मगाः, मदयुक मगाः । थुकिया ज्ञानया अभावं वा थ्व शील बांलाक पालय् याय्

मफुत धाय्व सामाजिक जनजीवनय् तःतःधंगु खतरा तकं उत्पन्न जुइ यो । अरु थुकिया कारणं स्याय्गु, खुइगु, आदि मेमेगु शिक्षा नं भङ्ग जू वनीगु यक्वं यक्व सम्भावना दु ।

परस्त्री वा पर पुरुषया साधारण अर्थ खः- भात दुह्य मिसा वा कला दुह्य मिजं । अजापि मिसा वा मिजंतयत् स्यंकः जुइगु 'परस्त्री वा पर पुरुष' गमन याःगु जू वनी । नापं थुकिया दुने मेमेगु नं अर्था दुसुना च्वंगु दु ।

थन कपिनि मिसा धाःगु कपिनिह्य, मिसा वा म्हाय्मचा, तःता केहेँ वा मेपि सुं नाता परे जूह्य, ल्यासेह्य वा यौवन दुह्य, बिया छ्वय् धुं कुह्य वा सुयातं बी धका वचन बिया तय् धुं कुह्य- अजाह्य मिसा नाप खँ ह्याय्गु, प्रेम याय्गु, मिसाया मय्क मय्क अथवा अधिकारिक व्यक्तिपिके मन्यसे ब्याहा याना ह्यग्गु वा अथे ह्यग्गु अथवा नैतिक, अनैतिकता -यात वास्ता मतसे, समाजया निन्दा-चर्चाया ख्याल मयासे काम वासनय् वशीभूत जुया थःगु स्वार्थ सिद्धया निमित्त सुं मिसायात ब्वय्का ह्यग्गु 'काविक दुराचरण' याःगु जू वनी । थथे हे मिजं नं याः थें मिसां नं कपिनि हःक दुह्य सुयां काय् मचा, दाजु-किजा वा सुं नातादार वा ल्याय्ह्यम, इहीपा यांय् धुं कुह्य अथवा सुयांगु अधीने लाय् धुं कुह्य 'सुं मिसायात विवाह याना बी' धका वचन बिया तय् धुं कुह्य मिजंया प्रति मिस्त्रा ब्वय्गु, प्रेमालाप याय्गु, हःकदारपि व्यक्तिपिके मन्यसे वा अनुमति मकासे, न्याय अन्याय्या वास्ता मतसे, समाजया

च्छूता मतसें स्वार्थवशः कामुकतावशः मिजंयात थःगु अधि-
 कारय् तइ- थ्व नं 'कामेसुमिच्छारार'या अन्तर्गतय् लाः बनी ।
 स्यतला सुं मिसा वा मिजंया अधीनय् च्वना दुहा खना
 असन्तुष्ट जुया, मेपि सुं मिसा वा मिजंया चिन्ता याना
 च्वनेगु, कल्पना याना च्वनेगु, अले छेँ कलह व ल्वापूया
 विजारोपन याना अशान्ति मचय् याना च्वनेगु नं 'काप्रिक
 दुराचरणया तहलय् लाः वं थुकथं 'कामेसुमिच्छाचारा'या प्रत्यक्ष
 अप्रत्यक्ष निगू कथं नं स्वयं थःत नं हानि जुइ । परिवारय्
 स्वापु ख्यापु पिहाँ वया असतोषया वातावरण सिर्जना जुइ ।
 समाजय् अनाचारया कारणं अबिश्वाभया पात्र जुइ मालि ।
 ईर्ष्या, दाह, द्वेष व इबीया कारणं हिंसात्मक हुलदङ्गा तकं
 मचय् जुइ । चौकी, थाना, जेलया सजाय् तकं भोगय् याय्
 माली । उकिं यौवनावस्थाय् प्रेमान्ध्र जुया ज्यूगु मज्यूगु
 ण्याय् पःला तय् योगुलि अथवा परस्त्री वा परपुरुषयात तकं
 थःह्य याना समाजय् पिहाँ वइगु अशान्त व विकारया फल
 स्वयं थःपिसं भोग याय् मालीगु भयं बचय् याय्त बुद्धं
 'कामेसुमिच्छाचारा वेरमणि' शिक्षाया सूत्रपात याना तल । नापं
 'परस्त्री वा परपुरुष गमन मयाय्गु शिक्षा पालय् याय्' धका
 'उत्तम पुरुषय्' सत्य कराल ह्लाय्का तल ।

प्यंगूगु शीलय् धाय्का तःगु दु- "जि मखुगु खँ
 अथवा असत्य वचन ह्लाय् मखु धइगु शिक्षा पालय् याय्" ।
 मखुगु खँ = खँःगुया अःखुगु खँ, असत्य वचन = सत्य वचन
 मखुगु, कुठ-वचन । याःसा-याना, काःसा-कया, नःसा-नया,

खंसा-खना आदि सकरात्मक व मया:सा-मयाना, मकासा-
मकया, मन:सा-मनया, मखंसा-मखना, आदि नकारात्मक लिसः
बी मय्केगु, फय्केगु वानी छयला यंकेगु हे सत्य-वचन अबवा
प्यंगूगु शील पालय् याय्गु जू वनी । 'मखुगु खँ ह्लाय् मखु'
धइगु नियम पालय् याय्त् छुं था:कु थें मच्चं । खः नं खः-
"खः:: सा 'खः', मखु सा 'मखु' धाय्त् छु थाकुलं धका ।
तर समय व परिस्थिति चिना हइबले थ्व नियमय् धेधेचुला
च्वमदमा ज्यू । समय व परिस्थिति थ्यँक छाय् विचा: या:
वने- निह्य मस्त तेल कासा ह्यिता च्वम । डुम जूम्हं दर्शकयात
'सू वंह्य मचा गो ? गन वन हाँ ?' धका न्यंसा खंसां 'मखं'
स्यूमां 'मस्यु' धका लिसः बीगु आदतं जकं पाना च्वन ।
थजागु मामूलि खेलवाड वा ह्यिताकासाय् असत्य-वचन प्रयोग
याय्गु, मखुगु खँ ह्लाय्गु, कुठमुठ खं मनूयात ध्याय्गु चरित्रह्य
व्यक्ति तःनः धंगु ज्याखँय्, थःत लाभ सत्कार प्राप्त जुइ थाय्,
थःगु स्वार्थसिद्ध जुइथाय् छु वं लिफ स्वया च्वनिला ? मखुगु
खँ ह्लाय्गु वानी, मखुपिनिगु सत्सङ्गतं मचानिसें बसे जुइगुनि
ऊन जीवने अनाचारया हा:का: वनीगु । अजापिनिगु लागि
'खासां-मस्याना, खुसां-मखुया, 'कामेसुमिच्छाचर' या:सां-मयाना,
'मका मखुगु, मभिगु ज्या जुवकोय् नकारात्मक लिसलं
थःद्योने लाकेगु शिल्पय् थमित सुनां त्याके फइ ? थज्यागु
मिथ्या भाषणं परिवार, समाज, राष्ट्र व अन्तरराष्ट्रिय क्षेत्रम्
तकं दुःख, अशान्ति, वैचैनी, भय उत्पन्न जुइगु प्रतिफल धाउस्र
वं भोगय् मयासैं मगाः । अतएव फूसा मचानिसैं असत्यवचनै

बचय् जुइ फय्केगु, चाय् धुंका अथवा बुद्धि छचला विवेक विचार याय् फय् धुंका न्ह्याथि जाःगु अवस्था वा परिस्थिती स्वत्तासां, कत्तासां असत्य बचनं वचय् जुया सत्यवादी जुइगु हे 'मुसावादा वेत्तमणि'या सात्वीक अर्थ खः । थ्व शिक्षा पालय् याय् धइथे ज्याय् छचला यंकेगु कर्तिया चरित्र निर्माणया नापं उज्वल भविष्य व कल्याणकारी लपु ज्वनेगु खः धयां अत्युक्ति जुइ मखु ।

पञ्चशीलया न्यागुगु वा अन्तिमगु शील खः- “जि ऐला, थ्वँ, गजि, अफिम, (चरेन) आदि बेहोस याइगु वस्तु सेवन याय् मखु धइगु शिक्षा पालय् याय्” । साधारणतया ऐला, थ्वँ, गजि, अफिम आदिपा मेवनं अपाय्सकं तःधंगु अपराध जुइथे मच्चं । कीगु नेवा समाजय् अथवा नेपाःया मेगु गुलिखय् जातीय समाजय् पाँहा याय्गु साधन नं 'थ्वँ', 'ऐला' जुया च्वंगु दु । थउंया सभ्य समाजया नेता वर्गया परस्परय् मित्रता बढय् जूगुया शुभ अवसरय् वा नीति निर्धारण वा समर्थनया शुभ क्षणय् 'टोस्ट' (TOAST) प्रस्तावय् थजागु हे काइगु वस्तु प्रयोगय् हया च्वंगु खनेदु । तर थजागु चीजया निरन्तर सेवनं हानिकारक परिणाम अवश्यंभावि खः । थउं छघुटु त्वंसा कन्हे निघुटु मत्वंसे च्वने फइ मखु । ह्लिया ह्लियं त्वनेगु आदत बसय् जुया वनी सिवाय् तोते धइगु नां हे काय् म्बाः । मात्रा बढय् याय्गु सिवाय् घटय् याय्गु खँ हे दइमखु । अले व व्यक्तिया अवस्था छु जुइ ? यदि आर्थिक अवस्थां वच्युह्य जूसा वयात कं कं दीन हीनताय्

साला यंकुं यकुं आखिर गबलें गबलें दने मफइगु थासय्
 यंका वां छ्वया थको । तःमीह्य लाःसां थुकिया दुष्परिणामयां
 शिकारं व नं बचय् जुइ धका दग्ना हगसे खने म्वाः ।
 रङ्गढङ्ग मदय्क जुइगु थुकि ब्यूगु आभूषण खःसा स्मृति छखे
 छखे लाका बेहोसी जुया जुइगु थुकिया भावरण । अले लाज,
 शरम पचय् याना इज्जतय् कवाज ह्यिता थःगु ब्यक्तित्वयात्त
 थःपिसं न्हंका च्वनेगु थुकिया प्रसाद । अन्ते मानवताया
 अस्तित्व सदा सदाया लागि विदा काय्गु 'सुरामेर'या वरदान
 हे जुल ।

उलिजक ला, काय्गु वस्तु वा नशा सेवन याइह्य
 बेहोसी ला जुइगु हे जुल । होस् छखे लाह्येसित लज्जा व
 भयं गनं दइ ? लज्जा व भय मदुह्यसें 'थ्व याय् त्यः, व याय्
 मत्यः' धका नैतिक अनैतिकताया बिचाः गन याना च्वने फइ ?
 अले नैतिकता हे मदुह्यसें समाजय् छु जक विध्वंस मयाइ ?
 प्राणी हिंसा याय्गु, खुया काय्गु, 'कामेसुमिच्छाचार' याय्गु,
 कुठ खँ ह्याय्गुली छु व मद्यभक्षी लिचिला च्वने फइला ?
 थजागु नशाया सेवनं न्यागु शील वा सदाचारया हनन
 जुइगु, लोकय् अत्याचारी, अनाचारी, अधर्मी, अविवेकी,
 आदिया अप्रिय पदयां पात्र जुया परिवारया समेतं मय्क
 म्बाना च्वने मालिगु 'सुरामेर' आदि नशा सेवन मयासें
 जीवित जुया च्वने मफइगु नं ला मखु । मनू जुया नं पशुत्वया
 स्तरय् लाः वनीगु; जीवने अभिशापया भागी जुइ मालिगु,
 मखुगु, मभिगु, मत्योगु आचरण याय्गुली जक घ्वाना यंकिगु

थजागु ऐला, थ्वँ, गजि, भफिम, आदिया सेवन मयाय्गु जीवन, समाज व राष्ट्रयात तकं कल्याणकारां जूगुलि बुद्ध “थजागु चीजया सेवनं अलग्ग जुइ” धका न्यागू शीलय् थ्व नं दुथ्याका तल । धन व स्वास्थयात स्वया चरित्रयात अप्पो महत्ता बिया अंग्रेजी छथाय् धया तःगु दु--

“When wealth is gone, nothing is gone.
When health is gone, something is gone.
When character is gone, all thing is gone.”

अर्थ खः- धन फुतले छुं फूगु मखुनी । स्वास्थ फुत धाय्व छुं नोक्सानी जूगु जुइ । तर चरित्र भ्रष्ट जुल धाय्व सर्वस्व गुमय् जूगु जुइ । उकिं चरित्र निर्माण बाल्यकालं निसे याकेमाः, याय् सय्के माः । छुं मस्युपि मस्तय्त ‘ऐला भचा त्वँ’, ‘थ्वँ भचा त्वँ’ धका थजागु चरित्र भ्रष्ट जुइगु क्षत्रय् भविष्यया सच्चा नागरिक जुइपि मचातय्त प्रोत्साहन मबीगु, थः पिसं नं सेवन याना मक्यनेगु गुलि कल्याणकारी परिणाम प्यहाँ वइ धया च्वने माःगु मखु । थुकी ह्नापां थःपि बचनबद्ध जुया छयला यंकेव अनुकरण याइपि प्वनि मखु ।

अरु पञ्चशीलया पालनं चण्डाल (च्यामखल) ब्राह्मण जुइ फू; अले थुकिया अवहेलनां ब्राह्मण नं चण्डाल जू बने यो । छाय्धाःसा ब्राह्मण जन्मसिद्ध अधिकार मखु । थ्व ना, छगू पद वा श्रेणी खः । गुह्य मनुयाके काम, क्रोध, लोभ, मोह, मद, मात्सर्य दइ मखु; गुह्य शुद्ध, पवित्र व निर्मल जुइ

वयात 'ब्राह्मण' धका धाइ । 'अछुत' वा 'शुद्र' वयात धाइ गुह्यसँ स्वाय्गु, खुइगु, व्यभिचार याय्गु, कुठ खँ ह्माय्गु, ऐला-ध्वँ त्वनेगु आदि ज्या याना अशुद्ध व अपवित्र जीवन हःनी । तर, यदि शुद्रं वा अछुत जाति थ्व न्यागू अनाचारयात तोःता पञ्चशीलय् प्रतिस्थित जुल धाःसा व 'ब्राह्मण' जुइ फू । अथेहे ब्राह्मणं थ्व न्यागू शीलयात स्यंकल धाःसा व गथे ब्राह्मण जुया च्वने फइ ? अर्थात् पञ्चशीलया पालनं शूद्र नं ब्राह्मण जुइ फःसा थुकिया भ्रष्टतां ब्राह्मण शुद्र नं जुइ यो ।

बुद्धं धया तःमु नं दुः--

"न जच्चा वसलो होति— न जच्चा होति ब्राम्हण
कम्मना वसलो होति— कम्मना होति ब्राम्हण ।"*

अर्थ— जन्मं चण्डाल जुइ मखु, न ब्राह्मण हे जुइ ।
ज्यां हे (मनू) चण्डाल जुइ, ज्यां हे ब्राह्मण जुइ ।

बुद्धया थ्व पञ्चशील वा न्यागू शिक्षायात विश्वया प्रत्येक नागरिक अक्षरशः पालन याना यंकल धाःसा अथवा हिंसात्मक प्रवृत्ति अलग्ग जुया खुइगु ज्या खँ तोःता, सच्चा इमान्दारी जुया, 'कामेसुमिच्छाचार' निःवृतः जुया, कुठमुठ व्यवहारयात तिलाञ्जलि बिया ऐला, ध्वँ, गजि, अफिम आदिया सेवनं वचय् जुइ फत धाःसा पहरा, चौकीया छु आवश्यक ? न्यायालयया छु प्रयोजन ? सर्वोच्च अदालत (Supreme Court) व राष्ट्र संघ भे जाःगु संस्थाया नं छु

* वसल सुत्तं

मूल्य ? पञ्चशील पालनया नतिजां स्वतः परस्पर सहयोग, सहानुभूति, प्रेम, दया, करुणाया भाव जागृत जुया; विश्वास, आत्मशुद्धि, उदारता वा स्वचरित्र स्वयं स्फूरण जुइ । अले मानत्रोपयोगि कार्य कुशलतां आत्मसंतुष्टिया अनुभवं समस्त पृथ्वी शुद्ध, पवित्र, स्वर्गतुल्य जुइ धइगु कल्पनाय् अपवाद हे छु ?

किजा, थपि न्यागू' नियम छंगु लागि न्हुगु खँ थे' च्वंसां की नेपाः मांया छह्य अद्वितीय सुपुत्र गौतम बुद्धं नीन्यास दँ मयाकं न्ह्यो हे पञ्चशीलया सूत्रपात याना व्यक्तिगत, पारिवाराक व सामाजिक जीवन सुधारया निमित्त यक्व यक्व उदाहरण समेत प्रस्तुत याना भकुगु दु । तर मन्द बुद्धि थुइके मफुगु व लि ज्ञांया अभावं थुकियात यथातथ्य व्यवहारय् छयलय् मफुगुलि थुकिया वास्तविक फल उपभोग गाय्गुलि वञ्चित जुया च्वने माःगु खः । वंगु वन । वइगु समयया बिचाः याना थउँ निसे' थ्व नियम, नीति क्वातुक ज्वना पला छिना वने फूसा आःनं न्नाःनि । कीगु भविष्य अवश्य निर्माण जुइ तिनि । उकिं थउँ निसे' थपि नियम 'जि पालय् याय्', 'छं पालय् याः' । अले मेपिसं जक गथे पालय् मयासे' च्वने फइ ।

पौ थन हे क्वचाय्का छयय् तेना । छंगु छुं जिज्ञासा दुसा लिसः पौली च्वया ह्चि । जि सःथे' लिसः वीगु कुतः याय् ।

छं तता,
नीलम

चवमिया मेमेगु सफू:

पिहां वय् धुंकुगु:

- (१) बुद्ध-वचन
- (२) नारी प्रति बुद्धका देन
- (३) विधुर जातक
- (४) मग्गङ्ग-दीपनी
- (५) विपश्यना अभ्यास पद्धति
- (६) महाचीन यात्रा
- (७) बुद्धका प्रथम सन्देश
- (८) बोधिपक्खिय-दीपनी
- (९) नियाम-दीपनी
- (१०) नियाम-दीपनी (वर्माज अनुवाद)
- (११) मग्गङ्ग-दीपनी (द्वितीय संस्करण)
- (१२) मग्गङ्ग-दीपनी (तृतीय संस्करण)
- (१३) जिगु पौ

पिहां वय् मानिगु:

- (१) बुद्ध-धर्म-संघ
- (२) महायान छगू लघु अध्ययन
- (३) विधुर जातक (नेपाल भाषा)
- (४) उपयोगी विचारधारा
- (५) त्रिरत्न-वन्दना
- (६) लेख संग्रह
- (७) A Short Note On Buddhism In Nepal

थाकू : रोजन प्रिन्टर्स, थँहिति, येँ । फोन : २-१६६०६